

VS/2009/004/0384

Подкрепа за национални дейности за идентификация на добри практики в борбата с дискриминацията и насърчаване на равенството - ПРОГРЕС (2007-2013)

Министерство на труда
и социалната политика

Комисия за защита
от дискриминация

НАРЪЧНИК ЗА МНОГООБРАЗИЕ В МЕДИИТЕ

Проект „ПРОГРЕС КЪМ РАВЕНСТВО: НАЦИОНАЛНИ ЕФЕКТИВНИ И ИНОВАТИВНИ ПРАКТИКИ ЗА ПРЕВЕНЦИЯ И БОРБА С ДИСКРИМИНАЦИЯТА“ VS/2009/0384

For Diversity

Against Discrimination

VS/2009/004/0384

Подкрепа за национални дейности за идентификация на добри практики в борбата с дискриминацията и насърчаване на равенството - ПРОГРЕС (2007-2013)

Министерство на труда и социалната политика

Комисия за защита от дискриминация

НАРЪЧНИК ЗА МНОГООБРАЗИЕ В МЕДИИТЕ

Гр.София, 2010г.,

Проект „ПРОГРЕС КЪМ РАВЕНСТВО: НАЦИОНАЛНИ ЕФЕКТИВНИ И ИНОВАТИВНИ ПРАКТИКИ ЗА ПРЕВЕНЦИЯ И БОРБА С ДИСКРИМИНАЦИЯТА” VS/2009/0384

For Diversity Against Discrimination
www.stop-discrimination.info

С финансовата подкрепа на Програмата за заетост и социална солидарност – ПРОГРЕС (2007-2013 г.) на Европейската общност

Съдържанието на тази публикация не отразява непременно мнението или позицията на Европейската комисия. Европейската комисия не носи отговорност за това как се употребява информацията, съдържаща се в тази публикация.

Съдържание

Програма Прогрес

Увод

1. За социалното сближаване, многообразието и медиите

2. Въпросник за журналисти

Проверка на фактите

Новините

За медиите като огледало на обществото

Чеклист за многообразие или какво трябва да помните когато отразявате темите на многообразието

Полезни инструменти

Думи и смисъл

Слушайте внимателно

Препоръки за културно многообразие в медиите

Професионални принципи за етично медийно отразяване

3. Международни стандарти за правото на свободно изразяване

4. Национално медийно законодателство

Как стоят нещата на практика?

Добри практики от България

5. Саморегулиране и етични кодекси

6. Executive Summary in English

Списък на приложенията на електронен диск

Източници

Програмата за заетост и социална солидарност Прогрес (2007-2013) на Европейската общност

Тази публикация се осъществява с финансовата подкрепа на Програмата за заетост и социална солидарност Прогрес (2007-2013) на Европейската общност. Решение № 1672/2006 за създаването на програма на Европейската общност за заетост и социална солидарност – **ПРОГРЕС** е прието от Европейския парламент и Съвета на Европа на 24 октомври 2006 г. Основната мисия е оказване на финансова подкрепа на провеждането на целите на Европейския съюз в сферата на заетостта и социалните въпроси заложи в Социалната програма и по този начин да се допринесе за постигането на целите на Лисабонската стратегия в тези области. Мисията на ПРОГРЕС е да укрепи приноса на ЕС и да подкрепи страните членки в техните ангажименти и усилия за създаване на повече и по-добри работни места и за изграждане на по-солидарно общество. За тази цел ПРОГРЕС:

- ✚ предоставя анализи и политически препоръки в сферите на дейност на ПРОГРЕС;
- ✚ следи и докладва за прилагането на европейското законодателство и политики в сферите на дейност на ПРОГРЕС;
- ✚ насърчава обмена на политики, знания и подкрепа между страните членки в областта на целите и приоритетите на ЕС;
- ✚ защитава възгледите на заинтересованите страни и обществото като цяло.

Седемгодишната програма е насочена към всички заинтересовани страни, които могат да спомогнат за оформянето на развитието на справедливо и ефективно трудово и социално законодателство и политики. За повече информация:

http://ec.europa.eu/employment_social/progress/index_en.html;

Кампанията на ЕК за борба с дискриминацията „За многообразието, срещу дискриминацията”: www.stop-discrimination.info;

Европейска комисия: <http://ec.europa.eu>.

Увод

Защо Наръчник за многообразие в медиите?

В съвременното общество медиите осигуряват културен обмен, контакт със социалната действителност и достъп на гражданите до събития, в които те не могат да участват пряко. Медиите информират аудиторията за фактите и предлагат възможни интерпретации на случващото се в света, представяйки културния и фактическия контакт на средата и помагат на аудиторията да разбере и разтълкува събитията. Същевременно, медиите формират общественото мнение, очертавайки основните социални категории и ценности. Така стигаме до отговорността на медиите и на журналистите. Твърде често журналистите изтъкват, че тяхното призвание е да отразяват безпристрастно събитията, без да отчитат евентуалните отрицателни последици от тона и същността на отразеното събитие. Свободата на словото често не се осмисля като отговорност на словото.

Какво разбираме под многообразие? Доколко е вярно и обективно представянето на етническите, културните и други малцинства, тяхното изобразяване в новините и актуалните публицистични програми? С какъв набор от понятия и подходи боравят журналистите в сферата на многообразието?

Замисълът на Наръчника не е той да представлява студия *върху* ролята на медиите, а да послужи като ръководство за насърчаване и поощряване на вниманието и чувствителността на ангажираните в медийния сектор експерти към въпросите на многообразието, толерантността спрямо различните и недискриминацията.

Наръчникът е предназначен за журналистите от печатните и електронните медии, преподавателите и студентите по журналистика. Той съдържа информация, която може да бъде полезна също на продуцентите и

сценаристите, както и на специалистите по управление на човешки ресурси, учителите и директорите на медийни организации.

Възможно ли е медиите да намерят баланс между двете групи основни човешки права в демократичното общество – правото на свободно изразяване на мнението и правото на защита от дискриминация, зачитане на честта и достойнството на всеки един човек? Дали журналистите осъзнават огромната си отговорност когато отразяват въпроси, свързани с малцинствата, уязвимите и маргинализираните групи? Доколко разпознават враждебната реч и нетолерантността? Законът ли е единствената бариера срещу словото на омразата? Къде е мястото на саморегулацията на медийните гилдии?

Обществените медии, в частност, са призвани да насърчават културния плюрализъм, да служат на цялото население на нацията и да отразяват вярно културната, етническа и езикова плетеница на обществото в своите програми и екипи. Ала опитът показва, че твърде често програмите и предаванията могат да затвърждават стереотипите и да повтарят неверни концепции за малцинствата. Затова продуцентите, сценаристите и журналистите трябва да осъзнаят последиците на несъзнателните нагласи и липсата на информация за всички групи и общности в обществото. Надяваме се, че настоящият наръчник ще даде конструктивни съвети, установени стандарти и конкретни примери, за да помогне на вас, журналистите, да изследвате и изпробвате различни комуникационни подходи и тяхното въздействие върху аудиторията.

През последните 20 години много световни и български медии приеха и публикуваха етични кодекси, декларации, политики на многообразие и дори създадоха отдели „Многообразие”. Излязоха немалко печатни и електронни материали, за и от специалисти, програмни мениджъри и журналисти, които правят крачка напред към по-честното и справедливо представяне на малцинствата в новините и публицистичните програми, главно в телевизията и на работното място. Прилагането на тези добри думи и намерения остава трудно.

Толерантността е път към мира, затова многообразието в темите и практиките на медиите е решаващ фактор за насърчаването на социалното сближаване и предотвратяването на конфликти. Този наръчник показва, че старите страхове и лошите навици са упорити, но в гилдията настъпват позитивни промени. Предразсъдъците и предубежденията нямат място в сериозната журналистика. Те все още се спотайват, опасни и вредни, но вече са изтласкани по краищата на медиите, където се подхранват нерядко от публични личности. Много общности все още се борят за зачитане на принципите на равенство и многообразие. Представителите на етническите групи имат потенциала да се появяват по-често в медиите - първо като коментатори на проблемите на собствената си група и второ – с експертното си мнение по други въпроси. Културата, традициите, „стойността“ на етносите могат да бъдат преоткрити от медиите. Защото ако бъдат, ще ги преоткрият и хората.

Българското, подобно на повечето европейски общества, е мултикултурно и многообразно. Многообразието е едновременно реалност и необходимост и следва да се цени като богатство, вместо да буди опасения. Затова медийното представяне на малцинствата и уязвимите социални групи, поднасянето на информация за тях и присъствието на страниците, на екрана и в нюзрума, до голяма степен определят представата за нас самите и за заобикалящата ни среда, а оттам и за начина, по който изграждаме нашите общества и създаваме условия за съвместно съществуване. Независимо дали сме политици, медийни експерти или просто граждани, всеки един от нас има своите права, задължения и отговорности в обществото, в което живеем. Затова отразяването на многообразието касае всички нас. Всеки един от нас може да бъде или да стане малцинство или уязвим член на обществото в даден момент от живота си: било заради своя пол или сексуална ориентация, или други естествени и динамични във времето характеристики като възраст, политически или философски убеждения, или поради някакво интелектуално или физическо увреждане или заради етнически, национален произход или религия.

В период на финансова, икономическа и социална криза е по-необходимо от всякога заинтересованите страни – включително медиите – да поемат своя дял от отговорността за социалното сближаване: всички ние трябва да полагаме усилия, така че най-уязвимите сред нас да не са първите жертви на бурята.

Правилното действие и противодействие изисква смелост и обикновено не е лесно в момент на криза. Това предизвикателство важи с пълна сила за медиите. Но ние смятаме, че качествената журналистика, която зачита ценностите на Европейския съюз, най-вече в сферата на равенството и недискриминацията, ще позволи на медиите да задържат и дори да увеличат своята аудитория.

Ние ценим независимостта и свободата на изразяване на медиите и смятаме, че никой извън гилдията няма правото да налага етични кодекси, колкото и необходими да са те. Затова журналистите, медийните издатели и собственици трябва да бъдат привлечани във всяка една инициатива насочена към тях. Надяваме се, че всички адресати на формулираните тук препоръки ще поемат своя дял от тази отговорност в името на прогреса към равнопоставеност в обществото...

1

За социалното сближаване, многообразието и медиите

Многообразието е реалност: млади хора, възрастни хора, хора с различна вяра и убеждения, с различна сексуална ориентация, пол и идентичност, хора с увреждания или от различен национален или етнически произход от векове са част от пъстрата плетеница на България. В съвременната бързо разширяваща се глобална среда на движение, мобилност и промяна, европейците все по-често се явяват носители на многообразна и многопластова идентичност и очакват и заслужават да бъдат представяни и представлявани честно и разумно в обществения сектор по политически, социални или културни въпроси.

В този смисъл медиите играят решаваща роля, наред с институциите и гражданското общество; но според много политически анализатори настоящите социални, икономически и културни реалности в Европа изобилстват от прояви дискриминацията към определени уязвими или малцинствени групи. Растящото политизиране и групово съзнание, както и неравното разпределение на богатството и острите икономически трудове допринасят за влошаването на положението на тези групи в политическите и медийните дебати¹. Към императива за отразяване и насърчаване на многообразието в обществото, днешният контекст придава още по-голяма тежест на отговорността за

---

¹ Според доклада на Европейската комисия срещу расизма и нетолерантността (ЕКРН) към Съвета на Европа: “Настъпни промяна в политическия и медийния дебат за интеграцията и другите проблеми свързани с етническите малцинства от до голяма степен технически дебат (при който се изучаваха и решаваха проблемите на различните социално слаби и уязвими групи) към един по-общ дебат за културите и ценностите на различните групи и в крайна сметка за изконната стойност и взаимна съвместимост на тези култури и ценности. В този контекст, културите обикновено се представят силно стереотипизирани и на различните групи се автоматично и безцеремонно се приписват ценности и качества.”
http://www.coe.int/t/e/human_rights/ecri/1-ecri/4-relations_with_civil_society/1-programme_of_action/28-seminar_national_specialised_bodies_2008/ecri08-36%20report%20NSBR%2028-29%2002%202008.pdf

защитата на дискриминираните групи и борбата с неравното третиране, в подкрепа на социалното сближаване.

Бъдещето обещава нови предизвикателства, защото според прогнозите на ООН и ЕС, със застаряването на населението нашите общества ще трябва да разчитат не само на съществуващите етнически и религиозни малцинства, но и на стотици хиляди нови работници имигранти. Ние ще успеем да се справим със сегашната криза и предстоящите предизвикателства единствено ако обществото признае и приеме своето собствено многообразие; и тук медиите играят съществена роля.

Медиите могат да бъдат част от проблема...

Примери за драматичните последици от ролята на медиите в етническата и религиозната дискриминация като Холокоста, например, както и в по-неотдавнашни примери в Руанда и бивша Югославия, са отдавна документирани. Контролираните от държавата и партийните централи медии понякога подклаждат социалното разделение и могат дори да разпалват конфликти. За експерта по комуникации Цийз Хамелинк² медиите се използват като инструмент за разпространяване на пропаганда, който може „да внуши на аудиторията, че ‘другите’ представляват фундаментална заплаха за сигурността и благосъстоянието на обществото и че единственото ефективно средства за избягването на тази опасност е елиминирането на тази голяма заплаха.” Нападенията от 11 септември в Ню Йорк и 7 юли в Лондон, отразяването на размириците през 2005 г. във Франция и неотдавнашните студентски бунтове в Гърция, нападенията над ромите в Италия и над мароканската общност в Испания, карикатурите на пророка Мохамед в датския вестник „Юландс-Постен” ни напомня за ролята и отговорността на медиите и за необходимостта от сериозен и задълбочен размисъл за това как се отразява представянето на многообразието върху нашето общество.

---

² Hamelink, C. (1997), Media, Ethnic Conflict and Culpability, in Media in Transition, Servaes, J. & Lie, R. (eds.), Leuven/Amersfoort: Acco.

...и част от решението

Много ключови фигури в най-високите ешелони на международните, европейските и националните медийни компании вярват, че медиите са изключително важен инструмент при воденето на преговори, определящ изхода на редица конфликти в борбата с дискриминацията. Предишният Генерален секретар на ООН Кофи Анан заяви веднъж: *“Като представят гласовете и образите на всички хора – включително и най-вече на бедните, маргинализираните и членовете на малцинства – медиите могат да помогнат за превъзможване на неравенствата, корупцията, етническите напрежения и нарушенията на основните човешки права, които лежат в основата на толкова много конфликти.”*³

Според Браян Макнеър, един от най-изтъкнатите медийни експерти в Европа, ролята на медиите в демокрацията е да *„информират и образоват хората за значението и значимостта на фактите. Медиите трябва да предоставят платформа за открит политически дебат, разпространяват посланията на правителството и другите политически институции”*⁴. Каналите за задаване на въпроси и получаване на информирани отговори за различните политически гледни точки е решаващо за демократичното общество. При условие, че медийните организации в Европа поемат без уговорки тази отговорност и откликват на нуждата от информация на все по-пъстрото население, те могат да допринесат извънредно много за социалното сближаване в европейските общества.

---

³ Howard, R., F. Rolt, H. Van de Veen and J. Verhoeven (eds.) (2003) *The Power of the Media, A Handbook for Peacebuilders*, Utrecht: ECCP

⁴ McNair, B. (2003) *Introduction to Political Communication*, Routledge.

Ролята на ръководителите

В голяма степен напредъкът в медиите и многообразието се дължи на самия медиен пазар – вестниците и телевизиите често предприемат инициативи за разширяване на аудиторията, укрепване на трудовата сила и увеличаване на продажбите на програмни продукти в чужбина по начини, които се съвместяват с политиките на многообразието. Но медийните компании са длъжни да следват държавната политика и мнението на гражданското общество. Свободата на изразяване, например, е законово защитена във всички страни членки на ЕС. Свободата на информацията е част от законовата и демократичната рамка на всяка нация, гарантирана в Конституцията или Парламентарните закони.

Съгласно Член 6(2) от Договора за създаването на Европейската общност, Съюзът – и като част от него европейският медиен сектор – трябва да зачита основните права, гарантирани от Европейската конвенция за правата на човека. Член 13 от Договора дава конкретни правомощия на Съвета да предприема съответни действия за борба с дискриминацията основаваща се на пол, расов или етнически произход, религия или вероизповедание, увреждане, възраст или сексуална ориентация.

Редица Директиви, като например Директивата на Съвета относно прилагане на принципа на равно третиране на лица, без разлика на расата или етническия произход (2000/43/ЕС) и Директивата създаваща основна рамка за равното третиране при заетостта и професията (2000/78/ЕС) – укрепват ангажимента на Европейския съюз за недискриминация.

Договорът от Лисабон, който беше подписан от държавните глави на страните членки през месец декември 2007 година, препотвърди ангажимента на Европейския съюз за спазване на основните права, включително защита на културното многообразие. Предложеният нов Член 1а полага основата на ценностите на Европейския съюз по отношение на правата на малцинствата, социалния плюрализъм и включване:

Съюзът се основава на ценностите на зачитане на човешкото достойнство, на свободата, демокрацията, равенството, правата държава, както и на зачитането на правата на човека, включително правата на лицата, които принадлежат към малцинства. Тези ценности са общи за държавите-членки в обществото, чиито характеристики са плурализмът, недискриминацията, толерантността, справедливостта, солидарността и равенството между жените и мъжете.“

В края на 2008 г. Съветът на Европейският съюз прие Рамково решение 2008/913/ПВР относно борбата с определени форми и прояви на расизъм и ксенофобия със средствата на наказателното право. Текстът постановява, че публикации и изявления – включително чрез медиите – подстрекаващи към насилие или омраза към група хора или представител на такава група, определена по признак раса, цвят на кожата, религия, потекло, националност или етнически произход, дори чрез разпространение или раздаване на документи, снимки или други материали трябва да се наказва в страните членки с максимална присъда от една до три години лишаване от свобода.⁵

... като част от по-мощна тенденция

Много организации, включително Международната федерация на журналистите, Организацията на обединените нации, Европейският съюз, Съветът на Европа, Световната банка и правителствата на Съединените щати, Дания, Холандия и Норвегия, отделят значителни суми за кампании в подкрепа на виждането, че медиите могат да влияят положително за намаляване на дискриминацията.

През 2002 г. Европейският център за мониторинг на расизма и ксенофобията [днес Агенцията за основни права, Fundamental Rights Agency - FRA] публикува доклада „Расизъмът и културното многообразие в

---

⁵ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32008F0913:BG:HTML>

масмедииите”⁶. Докладът представя изследване проведено в 15 държави членки на Европейския съюз. Заключениеята подкрепят мненията на широката аудитория⁷ и гореизброените ръководители за ролята на медиите, като призовава към по-задълбочено изследване и мониторинг. През 2006 г. Агенцията организира конференцията „*Расизмът, ксенофобията и медиите*”.⁸ Отправя се призив за *”проучване изучаващо наличието и формите на дискриминационни тон и изказвания в медиите и въздействието на тези тон и изказвания върху обществените възприятия и нагласи*”. През месец декември 2008 г., новоучредената Агенция за основни права организира в Париж под егидата на Председателството на Франция своята първа конференция посветена на *„свободата на изразяване и многообразието в медиите”*, където участниците призоваха към радикално преосмисляне на регулациите, обучението, работата и финансирането на медиите и свързаните с медиите проекти.

---

⁶http://www.fra.europa.eu/fra/index.php?fuseaction=content.dsp_cat_content&catid=3fb38ad3e22bb&contentid=3fb3f9cfb3592

⁷ В проучването на Евробарометър за нагласите на европейските граждани към дискриминацията в 27-те страни членки, публикувано през месец януари 2007 г., една трета от европейците (34%) смятат, че медиите играят важна роля в борбата с дискриминацията.

⁸ http://fra.europa.eu/fra/material/pub/general/euomed_conference_report_220506_en.pdf

2

Въпросник за журналисти

Checklist

“Проверявайте всичко което може да бъде проверено.”
(„Наръчник на репортера”, Джон Кардоуни, 1993 г.)

Възможно ли е да бъдете обективни? Осъзнавате ли собствените си предубеждения, предразсъдъци и заблуди?

Възможно ли е да се избягват скритите послания?

Осъзнавате ли силата на определени емоционални думи и изрази?

Осмисляте ли мимиките на лицето си и жестикулацията, които несъзнателно ползвате ?

В каква степен използвате музика и звуци, за да постигнете определено въздействие върху зрителите?

Колкото по-кратък е материалът, толкова по-акуратни трябва да бъдете. Допитвате ли се до вашите колеги и възлагате ли кратките материали на най-опитните журналисти?

Замисляте ли се дали вашите материали и репортажи съдържат стереотипи?

Смятате ли, че притежавате чувство за професионална отговорност за въздействието на вашите статии, репортажи, не само върху читателите и зрителите, но и върху живота на представените субекти?

Проверка на фактите

Целта на обществените медии и журналистика е да отразяват балансирано новините. Но всеки един репортер е подвластен на културно обусловени предубеждения и предразсъдъци, често без да го осъзнава.

Фактите са важни за качеството на журналистиката. Доколко се доверявате на информацията от ваши колеги (в печата, телеграфните агенции, в интернет)?

Колко време е редно да отделяте за проверка на фактите? Доколко можете да отразявате факти, които не са достатъчно проверени? Ако използвате факти и цифри, трябва да знаете какво казват те и как могат да се използват.

Как можете да се уверите, че събеседниците и свидетелите, които интервюирате, са действително „представителна извадка“ на своята общност? Избирате ги защото са релевантни към историята или защото очаквате да привлекат вниманието на аудиторията?

Любопитството и подозрителността са важни качества за всеки един журналист. Затова не спирайте да търсите нови източници и да поставяте под съмнение доминиращия тон.

Като журналист вие трябва да внесете нещо ново в историята, трябва да я развиете още малко по-напред.

Аудиторията знае повече от вас, затова бъдете скромни, внимателни и наясно с факта, че сред зрителите, читателите и слушателите ви има експерти.

Многообразието не се изразява единствено в това да можете да разпознаете и преброите шепа лица от етнически малцинства на екрана или по страниците. Важният въпрос тук е как ги изобразявате, как ги представяте като част от историята.

Освен да представяме населението пропорционално и достоверно от фактологическа гледна точка, ние трябва да се стремим да ги представяме цялото им многообразие.

Твърде често в репортажите и историите за имиграцията, малцинствата, престъпността или тероризма, не се чува гласът на „героите“. В такъв случай, кои са интервюираните?

Осъзнавате ли вашите лични предубеждения по отношение на лицата, които избирате да интервюирате?

Не давайте на вашата аудитория винаги онова, което иска или което очаква. Намирайте нови ракурси и не следвайте задължително медийния консенсус.

Колко далеч сте готови да стигнете, за да намерите и използвате различни експерти от обичайните източници на мнение във вашия нюзрум? Опитвате ли се да намирате и представяте разнообразни мнения и говорители от средите на малцинствата?

Когато показвате, описвате и представяте хора от малцинства, по какви причини ли го правите?

Стремите ли се да балансирате и дори да развенчавате стереотипите?

Новините

Кой избира историите?

Телевизионната новина трябва да отговаря със слово и картина (кадри, план, ракурс) на въпросите, формиращи същността на жанра и изразени (по друг повод) още от римския оратор Квинтилиан през първи век: **„Кога, къде, кой, какво, с кого, по какъв начин, защо.“** За човека, възприемащ информацията, има значение не само това, което е казано, но и как, с какъв тон и в каква обстановка е казано.

Да разгледаме нещо на пръв поглед обективно, като новините. Опитват ли се репортерите да ни продадат нещо? Вероятно не. Да, но средствата за масова информация могат да оказват неуловимо влияние върху мнението ни само като определят кои събития да бъдат осветлени. Вземете например предаването на новини по телевизията: Не друг, а самият директор на Би Би Си заявява, че телевизионният бюлетин е форма на развлечение. Затова, когато ръководителите по програмирането на бюлетините взимат решение коя събитийна новина да отразят и каква част от километрите видео- и филмова лента, заснети през деня, да се покаже на зрителите, те се водят - поне отчасти - от развлекателната стойност на материалите. Филмовият метраж за наводнението в някой столичен град има много по-висока развлекателна стойност от метража, отразяващ бента, който е бил построен, за да предотврати подобно наводнение: просто не е много интересно да се наблюдава липсата на наводнение в действие. Друг въпрос е, че отсъствието на наводнение може да е по-значителна новина. Както футболните мачове, предавани по телевизията, са

по-интересни от турнирите по шах, така и бунтовете, бомбените експлозии, земетресенията, убийствата и други актове на насилие имат по-голяма вероятност да бъдат по-дълго в ефира от разказите за хора, които взаимно си помагат, действат, за да предотвратят насилието и т. н. Информационните бюлетини, предавани по телевизията, често засягат размирното поведение на отделни лица - студенти, чернокожи активисти, полицаи, тъй като „действието“ е по-интересно за наблюдаване от представянето на хора с мирно и спокойно поведение. Този начин на осветляване не дава хармонична картина на събитията. (Из “Човекът - социално животно” на Елиът Арансън.)

Новинарските материали информират хората за събитията в обществото, общността и по света, но журналистите винаги имат избор да преценят кое е важно и интересно за показване и отразяване.

Зрители, които никога не се „виждат“ на екрана на телевизора могат по понятни причини да се почувстват незначителни, неуместни, неподходящи. Телевизията притежава способността да вдъхва усещане за принадлежност, за гражданство и може също така да предлага важни ролеви модели за децата в общностите на малцинствата. Какви са последиците?

Представянето на различни ъгли и различни мнения дава по-вярно отражение на обществото.

Кои сме „ние”, всъщност?

Храна за размисъл

Как се отразяват вашите собствени нагласи върху избора на историите, които отразявате? Съзнавате ли личните си предубеждения по различни въпроси?

Отворени ли сте да приемате предложения за истории от различни гледни точки?

Отделяте ли време да проучите няколко източника на информация - не само знаковите лица на различните общности, а и редовите членове на общността?

В каква степен аспектите на многообразието влияят на вашия избор на истории и герои и оставате ли верни на принципите на независимата журналистика?

Носите ли професионална отговорност за отрицателното или положителното въздействие на вашата работа върху обществото?

Полагате ли активни усилия за привличане и назначаване на колеги, които биха внесли гледната точка на културния плурализъм в редакцията или нюзрума?

Очаквате ли от вашата аудитория да приема нови лица и нови перспективи или смятате, че зрителите и читателите искат да виждат и чуват неизменно едно и също? Опитвали ли сте ги изненадвате и какви са резултатите?

За медиите като огледало на обществото

Обществените медии трябва да бъдат отражение на аудиторията, която обслужват, ако искат да останат адекватни и жизнеспособни в глобализацията се свят. Това е рецепта за добри приходи в медията и за социално сближаване в обществото.

Затова е необходимо обществените медии да представят вярно и точно действителната картина на многообразното, мултикултурно общество. Това е

творческа възможност за създаване на интересни и актуални програми и предавания, представящи истории и позиции от различни гледни точки. Хипотезите за влиянието на престижа върху убеждаването датират от древни времена. Повече от 300 години преди нашата ера Аристотел — автор на първия труд по социална психология, е писал: „На добрите хора (*в съвременен прочит на експертите, които заслужават доверие*) вярваме по-пълно и по-охотно, отколкото на другите: това е обикновено вярно независимо за какво става въпрос и абсолютно вярно там, където пълната увереност е невъзможна и има разногласие... Не е вярно, както някои автори допускат в трудовете си по реторика, че личната доброта, проявена от оратора, не допринася нищо за силата на убеждението му; напротив, неговият характер почти може да се нарече най-ефективното средство за убеждаване, което той притежава.”

Поемайте рисковете, опитвайте нови неща, осмелявайки се да създавате материали и предавания насочени конкретно към малцинствената аудитория, наред с широката аудитория.

Правете така, че малцинствата да се чувстват част от цялото. Това обаче не се постига чрез „пришиване” на екзотични субекти към историята с цел да се създаде впечатлението, че нещо се прави.

Вие решавате кого да поставите на екрана.

Разказвайте историята такава каквата е

Необходимо ли е да се подхожда строго и сериозно към проблемите свързани с живота в мултикултурно общество или може да се опита и нещо ново? Какви са рисковете?

Хуморът помага ли в представянето на деликатни теми? Можете ли да бъдете сигурни, че този подход няма да затвърди предразсъдците?

Чеклист за многообразие или какво трябва да помните когато отразявате темите на многообразието

1. Осъзнавате ли вашите лични предубеждения по проблема, историите и хората, които избирате за вашите репортажи и материали?
2. Осъзнавате ли силата на образите, думите, звуците и музиката, мимиките и жестикулацията ?
3. Споменавате ли етническия произход, ако той не е реално релевантен към същността на историята?
4. Отделяте ли достатъчно време за проверка на фактите? Убедени ли сте, че използвате правилните термини и понятия?
5. Консултирате ли се с по-опитни колеги – и с колеги от различен произход – когато е необходимо?
6. Как избирате хората, които интервюирате – заради тяхната съотнесимост към историята или защото очаквате да привлекат вниманието на аудиторията?
7. Старая ли се да намирам различни мнения сред „говорителите” на малцинствата и очевидците, които интервюирам?

8. Как и защo вкарвам герои от малцинствата в моите материали и истории?
9. Търся ли и намирам ли нови ракурси и стремя ли се да развивам моите материали една крачка по-напред?
10. Надпреварвам ли се със себе си да търся нови източници и да се съмнявам в доминиращия тон или парадигма?
11. Замислям ли се дали моите истории поддържат стереотипи?
12. Съобразявам ли въздействието на моите материали не само върху читателите и зрителите, но и върху живота на представените субекти?
13. Активно ли се старая да привличам колеги, които ще внесат духа и перспективата на многообразието в редакцията, студиото или нюзрума?
14. Интересуват ли ме култури различни от моята собствена и отворен ли съм да приема предложения за истории от различни гледни точки?

Полезни инструменти

Представяме ви селекция от изпробвани инструменти, нови идеи, които си струва да се опитат, управленчески политики и отделни действия, които могат да донесат промяна без сериозни инвестиции, и които могат да се адаптират към различни езици, култури и национален контекст.

Интернет изобилства от информация, но този раздел представя скромна селекция от интересни и релевантни уебсайтове на английски език и добри практики в отразяването на малцинствени общности.

В нюзрума

Добри практики в отразяването на малцинствени общности. Тук ще намерите линкове, които ще обогатят знанията ви за проблемите на малцинствата, ще ви убедят в силата на използваните език и изразни средства и ще повишат чувствителността ви към гласовете на хората от малцинствата в аудиторията.

- Институтът за многообразие в медиите (MDI, www.media-diversity.org) в Лондон изследва силата на медиите за намаляване на конфликти между общностите. Институтът поддържа богат уебсайт с много документи, наръчници, доклади и практически инструменти свързани с всички аспекти на многообразието. Интересни са така наречените чеклистове⁹, разработени от журналисти, преподаватели по журналистика и експерти в областта на многообразието.

<http://www.media-diversity.org/resource%20material.htm> – практически помагала за журналисти

Институтът е разработил и публикувал онлайн няколко Наръчника за отразяване на многообразието, които подтикват журналистите да се замислят върху начина, по който поднасят своите материали. Раздел „Етнически произход“ съдържа интересни съвети за отразяване на етническите групи и анализ на статии по етнически теми, взети от вестници от Югоизточна Европа.

<http://www.mediadiversity.org/resource%20categories/diversity%20manuals.htm>

---

⁹ Checklist (англ.) – въпросник, контролен лист.

- В Съединените щати, Институтът по журналистика „Мейнард“ съветва журналистите да проверяват всеки свой материал по пет неизменни стихии, които оформят живот и социалните напрежения: **раса, класа, пол, поколение и география**. Съобразявайки всеки един от тези фактори в представяните сложни истории, журналистите могат да вникнат по-задълбочено в проблема и да гарантират достоверността на репортажа си.

<http://www.maynardije.org/programs/faultlines/>

- През 1986 г. Декларацията за принципите на поведение на журналистите на Международната федерация на журналистите е допълнен с Принцип 7:

7. Журналистът трябва да е наясно, че опасността от дискриминация се задълбочава от медиите и трябва да направи всичко възможно, за да избегне улесняването на подобна дискриминация на базата на, освен всичко останало, раса, пол, сексуална ориентация, език, религия, политически или други мнения и национален или социален произход.

- Редица съюзи и асоциации на журналистите са приели насоки и етични кодекси.

Съществуват множество различни модели, но етичните и практическите кодекси се фокусират върху основополагащите цели и мисията на журналистиката. Те няма да решат всички проблеми на нетолерантността в медиите, но могат да помогнат на журналистите да се съсредоточат върху собствената си отговорност и да разрешат своите дилеми.

www.ifj.org

Контакт: ifj@ifj.org

- Международната федерация на журналистите и нейното европейско подразделение, Европейската федерация на журналистите (IFJ/EFJ) създадоха през 90-те Международна медийна работна група за борба с расизма и ксенофобията (IMRAX), с цел разработване на насоки за борба с расизма и за насърчаване на многообразието в медиите. През 2007 г. ЕФЖ лансира Инициативата за етична журналистика, информационна кампания насочена към журналистите и акцентираща върху предизвикателствата пред тях при отразяване на събития от сърцето на един все по-поляризиран свят, нерядко доминиран от религиозен и културен екстремизъм.

Документи посветени на правата на човека:

<http://www.ifj.org/default.asp?Issue=HUMA&Language=EN>

Публикации посветени на качествената журналистика:

<http://www.ifj.org/default.asp?Issue=QUALITY&Language=EN>

- „Расизъм, ксенофобия и медии” съдържа ценни насоки за по-задълбочено и балансирано отразяване на въпроси свързани с раса, етнически произход и вероизповедания при пълно зачитане на свободата на изразяване и независимостта на редакцията.

http://fra.europa.eu/fra/material/pub/general/euromed_en.pdf

- „Миграцията, обзор” е изготвен от Стратегическата информационна служба на Европейския съюз на разпространителите на образ и звук (EBU) и разглежда как влияят медиите върху вижданията за миграцията като политически „проблем” и поставя въпроса за свободата на изразяването срещу свободата на словото.

http://www.ebu.ch/CMSImages/en/Media%20And%20Migration_report_tcm6-51853.pdf

Думи и смисъл

Съзнавайте могъщото въздействие на думите и как те могат да нараняват и оскърбяват, дори без такъв умисъл.

Кога е допустимо да се споменава етническият произход или националността? Класическият тест за уместност да се споменава етническият произход или религията е да замените тези думи с онези описващи националността, религията или расата на мнозинството, след което да прецените тяхната уместност. Когато са поставени в определен социален контекст, тези думи могат да подсилват предразсъдъците, затова трябва да се използват внимателно, само когато са действително необходими за репортажа и без тях репортажът би бил по-непонятен. Журналистът винаги трябва да балансира между накарнената сила на историята, ако тези „етикети“ липсват и вредата за отразяваните лица, ако въпросните „етикети“ присъстват.

Малцинствата и имигрантите често се описват с думи и образи, чието основно значение е свързано с природните стихии и водата: потоци от имигранти, вълни от бежанци и търсеци убежище ... наплив, порой, напираси маси, потоци, тресавища. Какви емоционални реакции будят тези образи?

Разработете Речник на вашата редакция или нюзрум с понятия като раса, националност, мигранти, емигранти, имигранти, бежанци, асимилация, интеграция, мултикултурализъм, и т.н., като следите постоянната еволюция на тези понятия.

- Би Би Си има уебсайт посветен на религиите, който съдържа информация за всички вероизповедания и религиозни движения по света, включително за бахайството, християнството и други по-слабо познати като

унитариянството, растафарианството и т.н. Сайтът съдържа статии посветени на историята на религиите, ритуали и биография на знаменити хора.

<http://www.bbc.co.uk/religion/religions/>

- Съществуват редица сайтове посветени на ромите, като изчерпателния академичен Център за ромски архиви и документи <http://www.radoc.net/> или информационния портал посветен на проблемите на ромите:

<http://www.romea.cz/english/index.php>

Етичен кодекс при отразяване на събития касаещи ромите, разработен от Ромската медийна мрежа, посетете:

<http://www.rrommedia.net/english/index.php>

Тематични обучения

Установете контакт с местните общности и потърсете събеседници и свидетели сред тях, но същевременно ги насърчавайте те също да се запознаят с медиите. Самите медии (особено обществените), както и професионалните организации на журналистите, трябва да се стремят да повишават компетентността на журналисти и медийни ръководители към стандартите за коректно отразяване на малцинствата в медиите и за разпознаването и ограничаване на враждебната реч. ВВС, например, провежда ежегодно такива „опреснителни курсове“ за своя персонал. За новопостъпващите журналисти трябва да има вътрешно-медийни форми за запознаването им със стандартите на медията при отразяване на тази проблематика. Предлагаме ви няколко добри примера за такива обучения.

- Перслинк

Този холандски проект е разработен през 2003 г. с цел да подобри контактите между етническите малцинства и медиите, предлагайки дейности и обучения за журналисти и изразители на позициите на малцинствата.

<http://www.perslink.nl>

Описание на инструментите и методологията:

<http://www.olmcm.org/dbData/Resources/Perslink%20methodology.pdf>

- Насоки за НПО в техните връзки с медиите – електронен наричник предназначен за сдруженията на малцинствата с ценни съвети за създаване на контакт с медиите, общуване с пресата и планиране на медийни кампании.

<http://www.mediadiversity.org/resource%20categories/diversity%20manuals.htm>

- Mediam'Rad – медия на и за етническите малцинства и многообразието в Европа; предлага обзор на такъв тип медии в Европа и създава връзки и мостове с останалите медии.

http://www.panosparis.org/gb/migra_mediarnad.php

Слушайте внимателно

Допитвайте се до мнението на журналистите и аудиторията от малцинствата. Къде да ги намерите? Първо се огледайте на работното място – може да откриете хора, за които не сте подозирали, че са от малцинствата, - на различни позиции. Те сигурно ще ви изненадат със своята гледна точка за работата, взаимоотношенията в редакцията и избраните истории.

- Виж кой говори: културно многообразието, обществено радио- и телевизионното излъчване и националният дебат от Мукти Джейн Кемпиън е много интересен доклад базиран на интервюта с повече от сто програмни мениджъри и продуценти от Великобритания и разглеждащ различните аспекти на създаването на радио- и телевизионни програми, които могат да маргинализират гласовете извън мнозинственото общество, като се започне от възлагането и продуцирането и се стигне до програмното време и рекламата;

изследването обяснява защо продължават да се броят на пръсти хората от малцинства на отговорни позиции в радиото и телевизията – като продуценти и редактори.

<http://www.nuff.ox.ac.uk/guardian/>

- Достоверният глас: вярно отразяване на раса и етнос, (Издателството на Колумбийския университет, 2006); комплектът книга и DVD се допълва от уебсайт www.theauthenticvoice.org с още източници целящи да помогнат на журналистите, преподавателите и аудиторията да подобрят взаимоотношенията между хората от различни раси и етноси.

Темата за достъпа до радио-и телевизионни програми на хора с увреждания е обсъдена на 20-а среща на ЕПРА (Организацията на обществените регулатори в Европа) през 2004 г. Великобритания, Ирландия и Малта за момента са държавите, които са най-напреднали в превръщането на медиите в по-достъпни за хората с увреждания. В Обединеното Кралство например действа Закон за комуникациите, който регламентира работата на специална Служба по комуникациите. Именно на нея е поверена грижата за осигуряването на достъпа до услугите на операторите. В Ирландия пък медийният закон от 2001 г. предвижда радио-и телевизионните оператори да предприемат мерки, които да гарантират на хората с увреден слух или зрение ползването на радио-и телевизионните услуги. Освен чрез субтитри, това става чрез специалните филми, в които диалозите между героите са предшествани от подробна информация за обстановката, за външния вид на персонажите и пр. Във Великобритания освен това от юли действа и специален кодекс за достъп до тв услуги. Подобни правила вече втора година се обсъждат и в Ирландия, и се очаква да бъдат готови до края на месеца. Съществен опит в грижата за хората с увреждания имат и медиите в Малта, където също се дискутира създаването на специален кодекс за правилата по представянето и изобразяването на хората с увреждания.

Факт е, че малцинствата остават изключително слабо представени. Тези жени и мъже несъмнено могат да допринесат много. Те притежават предимството да виждат света от друг ъгъл. Те могат да имат по-добър достъп до известна информация в специфични области и сфери у нас и в чужбина. Те могат да бъдат добавената стойност към новинарските репортажи, а всъщност и за всички предавания и програми.

Разбира се, по-лесно е да вземеш на работа някое познато лице, което е извървяло традиционния път в професията. Затова е добре да се предприемат специални мерки за коригиране на дисбаланса, за активно отваряне, търсене, намиране и обучаване на журналисти от по-слабо представени общности и социални кръгове, които най-вероятно смятат, че медиите и телевизията са „запазена територия” за представителите на мнозинството.

Младите хора от етнически малцинства и имигрантски общности трябва да бъдат насърчавани да изберат за професия журналистиката; те трябва да бъдат намерени, взети на работа, обучени и включени в колектива.

НЕ-добри практики

Долупосочените случаи са били поставени за разглеждане от Комисията за защита от дискриминация на Република България по жалби на засегнати лица, сигнали на физически или юридически лица, и са приключили в периода 2006г.-2009г. Те са ценни за всеки журналист и медия с оглед осъзнаването и спазване границата на свободата на словото и изразяването на мнение. През 2009г. са постъпили сигнали и жалби за употреба на враждебно слово на основата на признак сексуална ориентация и други признаци, но те са в процедура на разглеждане от КЗД и не са постановени решения, заради което не се цитират по-долу.

Преписка 10/2005г, Решение № 012/ 17.04.2006г.

Вестник „24 часа“, брой 179 от 05.07.2005г., публикация със заглавие *„Циганин евангелист блудства с 3 годишна“* и използвани в нея следните изрази: *„Уличеният обяснил, че след проповеди със свои връстници се усамотявали да гледат порно филми и след това правели секс“*. Статията е насочена срещу Иван Георгиев Хазърбасанов и „Християнски център-София“ ЮЛ.

КЗД е установила извършен тормоз на признак религия. Наложено е задължително предписание на главния редактор на вестник „24 часа“ за отстраняване на констатираното нарушение на законодателството и за предотвратяване на дискриминация, както и в бъдеще да не допуска нарушаване на антидискриминационното законодателство спрямо всички официално регистрирани религиозни общности.

Преписка № 42/2007 г., Решение № 178/2008 г.

БНТ, Канал 1 на 24.02.2007 г. в централната новинарска емисия от 20.00 ч. една от водещите новини е анонсирана *„Държат инвалид в робство“*, като в емисията е показан и репортаж със заглавие *„Роми изнудват бездомен инвалид“*. По време на излъчването на репортажа са били използвани следните изрази зад кадър: *„Петдесет и седем годишен инвалид години наред е бил експлоатиран като роб от циганско семейство. То подлъгало напълно нетрудоспособния мъж и 10 години се възползвало от безпомощното състояние и от пенсията му“*; *„Преди години болният Борис се подлъгал на обещанието на ромите да им помага вкъщи срещу заплащане(...). Наплашен от циганите той не намери смелост да се оплаче.“*; *„Правил и няколко опита за бягство, но ромите го връщали с бой и заплахи; . На ромското семейство е била издадено полицейско разпореждане да не доближават Борис.“*

С решението КЗД е установила, че използваните фрази при съобщаването на информацията в централната новинарска емисия

представляват дискриминация под формата на тормоз по признак „етническа принадлежност”. Наложено е задължително предписание на генералния директор на БНТ да разработи и въведе методи и механизми за самоконтрол в медията по избор на ръководството ѝ с оглед на недопускане на дискриминация; предприемане на конкретни мерки занапред при осъществяване дейността на БНТ за въздържане от посочване на етническата принадлежност на лицата, ако това няма съществено значение за смисъла на информацията, както и за въздържане от съобщаване на информация за инциденти, в които са намесени отделни лица от ромски произход по начин, които свързва конкретните лица с ромската общност като цяло. С решението е прието, че не се установява фактическия състав на расова сегрегация като форма на дискриминация по смисъла § 1 , т. 6 от ДР на ЗЗДискр.

Преписка № 92/2007, Решение № 175/2008

Вестник „168 часа”, брой от 16.06.2007г., стр. 2, рубрика „Наблюдател”, статия със заглавие *„Цигански работи”* с подзаглавие *„Станишев обърка ромите със сложни изречения”* по повод изказването на министър-председателя Сергей Станишев пред комитета *„Десетилетие на ромското включване”*, като в статията са използвани следните изрази: *‘Нискостатистическите цигани едва ли са разбрали дълбокия смисъл на Станишевото послание’*; *„В гетата само ще се пулят на (...)”*; *“ Ромите разбират интегриране като толериране”*; *“Обяснете на циганин, че е престъпление когато политическите партии им купуват гласовете”*; *„Те са убедени, че държавата е длъжна да поема дълговете им защото никъде не ги вземат на работа.”*; *“За повечето от тях поредното дете е двуцифрена сума от държавата на месец, която обикновено се харчи за алкохол и цигари”*, *„Толериране на ромите е нож с две остриета”*.

С решението е установена дискриминация под формата на тормоз по признак „етническа принадлежност” спрямо управителя на РИА „Дефакто”. Наложено е задължително предписание на главния редактор на вестник „168

часа” занапред да се въздържа от посочване на етническата принадлежност в публикувания във вестника материал, ако този факт няма съществено значение за смисъла на изнасяната информация.

Преписка №138-2007г.,Решение № 87/21.04.08 г.

Вестник „Дром Дромендар”, брой 13 от месец юли 2007г.,стр. 3, статия от Христо Христов със заглавие *„Евелина Досева от Министерски съвет лъже като дърта българка”*. В заключението на статията авторът се е обърнал с думите *„Госпожо Досева, вие ме излъгахте. По-лошо е само това, че хора като вас обикновено лъжат циганите. Другите не смеят, за тях има кой да им потърси сметка.”*

КЗД е установила, че спрямо Евелина Георгиева Досева е извършена дискриминация под формата на тормоз по признак етническа принадлежност. На главния редактор на вестник „Дром Дромендар” е наложено предписание занапред в публикациите да се въздържа от посочване етническата принадлежност, ако този факт няма съществено значение за смисъла на информацията и предписание за възстановяване на първоначалното положение отпреди нарушението, като публикува опровержение във вестник „Дром Дромендар”.

Преписка № 205/2007, Решение № 173/2008 г.

Вестник “Новинар”, брой от 20.11.2007 г., авторски материал със заглавие *„Стената във „Факултето”, ще се издими през кюмбетата”* и подзаглавие *„Ромските шеги и закачки покрай жсп линията излизат 1600 000 лева”* и използвани следните изрази в статията: *„Засукана бременна циганка, до нея три сополиви чаавета около полата й (...), тази нашенска Изаура е само на 14 години, неграмотна и е с четири условни присъди. Две от които може да*

са заради твоя преносим компютър и портфейл, експроприирани ловко в трамвай №22.

КЗД е установила, че изказванията на автора на статията Любен Лачански по повод предложението на НК „Железопътна инфраструктура“ за строеж на заградителна стена, която ще минава и през кв. „Факултета“, населен предимно с роми, публикувани на страниците на вестник „Новинар“, представляват тормоз спрямо неопределен кръг лица от ромската общност по признак „етническа принадлежност“.

Преписка № 8/2008, Решение № 211/2008г.

Вестник „Новинар“, брой от 03.01.2008 г., статия на Петко Бочаров (външен автор) със заглавие *„Събудете се! Изчезваме!“* и подзаглавие *„Хилядолетното ни отечество се превръща в нещо, което няма да е България“* и използвани изрази: *„тълпа“*, *„паразитира в чужд дом“*, *„неграмотни“*, *„тиктакаща циганска бомба“*, *„вилнеещи банди“*, *„номадско племе“*, *„злокачествено образование“*, *„освирепели браконieri“*, *„произвеждат все по-големи тълпи себеподобни“*, *„ще раждат с обичайните за племето им темпове“*, *„махалите вече няма да ги побират и те ще се излеят в градове и села“*, *„никога и никъде не се знае точно колко са“*, *„българските цигани просто ще си получат държавата наготово“* с цел *„да се отбием от пътя, който ни води към катастрофата“*, като предварително се изключи *толерантността* (*„Никаква толерантност повече!“*(..); *„С ново допълнение към наказателния закон, разрешаващо бързо производство и изселване на цялото гето“*; *„лагер за задължително образование“*, *където бягащите от училище роми да се събират „с хайки“*.

КЗД е установила, че посочената статия представлява тормоз спрямо определяем кръг от хора, считащи се за принадлежащи към ромската общност. Използваните в коментара думи и изрази квалифицират и назовават по обиден начин и внушават враждебност. Разглеждането на поведението и действията на

отделни хора в тясна връзка с принадлежността им към някоя етническа общност в международноправен и европейски аспект се счита за проява на нетолерантност и пречка за разбирателство между различните етноси, тъй като води до вражда и омраза на етническа основа. Графичното оформление на текста подчертава негативните и дискриминационните внушения на коментара. Същият е и ефектът на заглавието, изразяващо призивност и заплаха, поднесено с едър и открояващ се шрифт. По този начин е поставен и акцент върху статията и значимото ѝ място в броя на вестника.

Нарушители по смисъла на ЗЗДискр. са авторът на статията, който носи лично отговорност за своите изказвания. Отговорност носи и издателят на вестник „Новинар“, който при осъществяване на своята дейност е допуснал нарушаване на забраната за дискриминация (чл.4, ал.1 от ЗЗДискр.), както и главният редактор на в. „Новинар“ на основание на чл.8 от ЗЗДискр., който като е допуснал публикуване на статията, съзнателно е подпомогнал извършването на дискриминация. Наложено е задължително предписание на автора на статията в бъдеще да се въздържа от действия - думи, изрази, текстове, публикации, които съставляват дискриминация или внушават разделяне или противопоставяне по расов, етнически или друг законово предвиден признак, както и да поднесе публично своите извинения към автора на сигнала. На издателя и главния редактор на вестника е предписано да разработят и въведат собствен регулаторен механизъм (правила) с оглед недопускане на враждебна, застрашителна или обидна дискриминационна реч, както и да предприемат конкретни мерки занаяпред - така, че при осъществяване на своята дейност да се въздържат от съобщаване и поднасяне на информация за инциденти и нарушения по начин, свързващ конкретни лица с ромската общност като цяло.

Преписка №257/2008, Решение №122/10.07.2009 г.¹⁰

Вестник „Телеграф“, брой от 1 август 2008г., интервю на журналистката Младена Германова с д-р Десислава Панайотова със заглавие

---

¹⁰ Решението е обжалвано пред Върховния административен съд, адм, дело №10829 / 2009

„Секти зарибяват с магии и хипноза“ и използвани следните изрази: „Секти зарибяват с магия и хипноза“; „опасни общности има във всяка една религия“; „от протестантските общности имаме опасни както сред нерегистрираните, така и след регистрираните“; „[протестантските общности] само имитират вяра и религиозност“; „ [сред протестантските общности] имаме опасни и тоталитарни общности“; „Трябва да се направят някои промени в Закона за вероизповеданията, като се ограничи режимът за регистрация на вероизповеданията“.

С решението искът за тормоз е отхвърлен. Съставът е констатирал, че отразяването на експертно мнение в пресата на специалист в областта на теологията, публикувано във в-к „Телеграф“, което има за цел да представи различни гледни точки в областта на теологията не представлява дискриминация по смисъла на ЗЗДискр. Съставът обаче е препоръчал на главния редактор на в-к „Телеграф“ да запознае служителите на печатната медия с Етичния кодекс на медиите с оглед недопускане и предотвратяване на актове на дискриминация при и по повод осъществяване дейността на изданието.

Преписка № 179/2007, Решение № 263/23.12.2008г.¹¹

БиТиВи (bTV), новинарски емисии, излъчени на 14.08.2007г. в 19.00 ч., 19.30 ч., 22.00ч. и 23.00 ч; на 15.08.2007г. в 19.00ч., 19.30 ч. и 22.00 ч.; на 16.08.2007г. в 19.00 ч.и в 22.00ч. относно събития, развили се на 13 и 14 август 2007г. в град София, квартал „Красна поляна“ по повод извършено в район „Красна поляна“ на 12.08.2007г. физическо насилие над младежи от ромски етнически произход и последвалите във връзка с това безредици.

Новинарска емисия на 14.08.2007 г в 19.00ч., темата е озаглавена „Сблъсъци“ и започва със съобщения на говорителите за сблъсъци в кв.”Красна

---

¹¹ Решението е влязло в сила виж решение №1476 от 04.02.2010г. по АД№14286/2009г. на Петчленен състав на Върховния административен съд

поляна" и анонса „*Расова омраза или Пиянски скандал*“, репортаж на Кана Рачева от мястото на събитие, наречено „меле“ от говорителите. Репортажът започва по следния начин : „*Историята започна в това кафене в 23 часа снощи. За няколко минути 100-тина роми помитат заведението, в което има около 15 посетители.*“ В репортажа се коментира въпроса дали отразяваните безредици са расистко нападение или пиянска свада. На този въпрос Кана Рачева отговаря, че според нея не става дума за расистко нападение, а всичко е продиктувано от условията на живот и квалифицира случая като пиянска свада. Показват се порутените сгради, в които живеят ромите. В същия репортаж Кана Рачева посочва: „*Тоест, тук не става дума за пиянски свади (...) Тоест, вие не се напивате, тук няма побоища от пиянски свади (...) Винаги ли е така?*“ „*Никога ли тук не се употребява алкохол, никога ли не се стига до такива свада, каквато видяхме снощи?*“ В отговор интервюираните отговарят: „*Това е грешна информация (...) Аз не съм виждала, хората тук нямат пари за хляб даже (...) Това е грешна информация, откъде сте взели тази информация, че всички се напиват тук (...) Хората нямат пари и за хляб тук, че чак такива алкохолици (...) По какво съдиш, че всички са такива? По какво съдите Вие, това че всички са пияници и алкохолици тука?*“ В отговор на тези реакции и въпроси Кана Рачева отговаря: „*Никой не е казал, че всички, но предимно...*“ В същия репортаж Богомил Грозев, показващ начина на живот на хората от „*виетнамските общежития*“, разказва: „*От своя страна пък другите се оплакват, че ромите непрестанно ги нападали и ограбвали, че замърсявали и рушали квартала. Районът около бившите виетнамски жилища е почти заринат с боклуци. Кметът на „Красна поляна“ обаче е на мнение, че инспектората редовно чисти района. Но за всеки случай кметът смята, че е по-добре държавата да се разпореди, бившите виетнамски общежития да бъдат съборени и на тяхно място да се построи нов жилищен комплекс*“.

В новинарската емисия на 14.08.2007г. в 23.00 часа водещият Юксел Кадриев пита репортера Богомил Грозев за информация за другите хора, освен ромите, в отговор на който въпрос репортерът съобщава : „*Хората от*

квартала, които ни се обадиха, не смеят да излязат от къщите. Те ни се обадиха, всъщност, когато ескалира напрежението и седят в момента в къщите си и не смеят да мръднат от там, тъй като те разговаряха с нас, тук през деня, когато дойдохме да снимаме и са изключително притеснени. Блокирали са колите си и са ги прибрали в паркинг и си седят в къщи и не смеят да мръднат. Появиха се хора в квартала, които казаха, че са се опитали да влязат тук и са били нападнати. Единият човек каза, че едвам се е измъкнал с колата щели да му изпотрошат. Това са разкази на очевидци. Ние нападение срещу него не сме видели. Това е информация, която получихме."

Новинарската емисия на 15.08.2007г. в 22.00 часа по повод отразяваните събития в кв. „Красна поляна" репортерът Теодора Енчева разказва: „Освен на физически атаки, ромите подлагат съкварталците си на обгазяване. Този дим е от горене на кабели и гуми и обикновено се вдига нощем. Днес миризмата над тази гора се понесе и по светло."

В новинарската емисия на 15.08.2007г. в 22.00 часа водещата Ани Салич съобщава: „Живеещите около така наречените вьетнамски общежития се страхуваха да не би с настъпването на нощта някой пак да изкара ромите по улиците. Според тях гонката от снощи не е била инцидент. Вижте техните реакции в репортажа на Теодора Енчева и оператора Иво Иванов." Следва репортаж на Теодора Енчева, която казва: „Тук има напрежение и страх, че ромите ще отмъстят, ако срещу тях се подаде оплакване в полицията, общината или някой говори пред медиите." След това са представени интервюта с хора от квартала - : неизвестна жена заявява: „Тук, около трите блока, ние, които седим вечерно време на спокойствие покрай кафенетата трябва да се чудим с коя ръка да се кръстим. И това е ежедневието! Ежедневието!". Репортерът Теодора Енчева казва: „Вчера всички са предпочели да си останат вкъщи пред телевизорите и да чакат близките си, за да ги уверят, че са добре." Друга жена споделя: „Уплашена бях. Аз не излизам по тъмно. Просто чух по телевизията. Обадиха се мои приятели и познати, брат ми - вика: "Какво става, бе?". "Така е тук, в този квартал". Репортерът

Теодора Енчева резюмира исканията на хората по следния начин: *„Полицията да бъде защитата срещу постоянните нападения, обири и кражби в Красна поляна. Затова настояват всички.“* Неизвестен мъж заснет при изготвяне на репортажа коментира: *„Докараха циганите от цяла България, които идват тук - в София, ги настаниха тук. Не местни цигани, които тук живеят. Ние нямаме проблеми горе с квартала Филиповци, нито с Факултета, нито с никой.“*

КЗД е установила, че при поднасянето на новините от събитията ромите, без конкретно посочени имена, са описани като хора с твърде агресивно поведение, подготвени да нападнат, вилнеещи и нуждаещи се от усмиряване. Акцентирайки върху съобщението, че събитията са започнали с нападението на 100 роми над едно кафене, въпреки че между страните по преписката не се спори, че събитията са отключени от нападение над младеж от ромски произход на 12.08.2007г., на фона на представените страхове и оплаквания на граждани от български етнически произход, както и с това, че наред с актуалната новина са правени съобщения и коментари относно начина и условията на живот на ромите и представянето им като пияници, живеещи в порутени сгради, заобиколени от отпадъци и вредящи на останалите се създават стереотипи, предразсъдъци и враждебна среда на основата на етническа принадлежност. Съставът е приел още, че негативното стереотипизиране и агресивно представяне на ромската общност като цяло, както и посочването на лица от българския етнос като жертви на поведението на ромската общност като цяло, представляват тормоз на етнически признак. По преписката е наложено задължително предписание на изпълнителния директор на „Болкан нюз корпорейшън“ ЕАД при осъществяване дейността на дружеството като оператор на телевизия bTV да разработи и въведе методи и механизми за самоконтрол в медията по избор на ръководството ѝ с оглед недопускане на дискриминация; периодично да докладва на КЗД за резултатите от приложението на разработените методи и механизми за самоконтрол за недопускане на дискриминация, както и да предприеме конкретни мерки

занапред при осъществяване дейността дружеството като оператор на телевизията да се въздържа от съобщаване на информация за инциденти, в които са намесени отделни лица от различните етнически общности, по начин, който свързва конкретните лица със съответната общност като цяло.

Препоръки за културно многообразие в медиите

Призиванието на журналиста е да търси и да намира истината. За да бъде разбран информационният поток в постоянно променящия се свят - симбиоза от различни култури и множество малцинства по различни характеристики, - е изключително важно да се познава контекстът, фактите и мненията на участниците, иначе не е възможно да се анализира правилно ситуацията. В общество с различни етноси и общности истината неминуемо се оцветява от културния контекст на говорещия. Журналистите и редакторите, които съдят за всичко от „камбанарията” на собствената си култура, са по дефиниция предубедени. В такъв случай тяхното послание няма да бъде достатъчно достоверно и убедително за голям брой зрители и слушатели, които ще се ориентират към други източници на информация. За да се осигури бъдещата независимост на медиите, са необходими редакторски екипи с пъстър състав и различни перспективи и мнения, особено по въпросите свързани с етническите и културните малцинства.

Бъдете нащрек за възможностите

По-балансираното и вярно изобразяване на многообразието ще донесе дивидентите на по-голямото социално сближаване и сигурност, обществено доверие в медиите и добри приходи от журналистиката и продукциите, които имат по-дълбок отзвук сред аудиторията.

Поддържайте диалог

Насърчавайте и участвайте в балансиран, включващ национален и европейски диалог, платформи за размисъл, дебат, сътрудничество и партньорство между вземащите решения, сдруженията на гражданското общество и медиите за ролята на медиите в насърчаването на многообразието и борбата с дискриминацията, за да се възползвате от изгряващите възможности и обмен на добри практики.

Бъдете изчерпателни

Старайте се всички признаци на дискриминацията – националност, раса и етнически произход, религия или убеждения, увреждания, сексуална ориентация и пол, възраст, както и проблемите на множествена дискриминация – да намират вярно място и отражение в медийните инициативи за борба с дискриминацията и насърчаване на многообразието.

Прицелвайте се ... премерено

Когато разработвате медийна инициатива за насърчаване на многообразието и борба с дискриминацията в дадена организация или мрежа от организации, залагайте и обявявайте ясно и измерими цели (например привличане на определен брой служители представляващи различни малцинства, годишен минимум от обучителни занятия за служителите и конкретни цели за повишаване на дела зрители (читатели, слушатели) принадлежащи към различни малцинствени групи), следете постоянно процеса и оценявайте резултатите след приключване на инициативата.

И още...

Отправляйте ясни послания за културното, етническото и езиковото разнообразие в обществото като източник на богатство и ресурс на общественото развитие, а не на опасност за обществото.

Не допускайте генерализиращи заключения за дадена общност на базата

на поведението на отделен индивид или на малка група индивиди.

Избягвайте изразни средства, формиращи стереотипи за непълноценност и неравностойност на една или друга група от населението поради нейната раса, националния или етническият произход на представителите ѝ, религията им или други идентификационни признаци. Понятието социален стереотип е въведено от американския публицист Уолтър Липман. Той го използва за обозначаване на разпространените в обществото мнения, становища и предварителни представи относно членовете на различни национални, етнически, социално-политически и професионални групи. Според Липман мисленето е проста реакция на външни стимули, ролята на които се изпълнява именно от стереотипите. Те са устойчиви, емоционално украсени, опростени модели на обективната реалност, предизвикващи у човек чувство на симпатия или антипатия към дадено явление, което се асоциира с натрупан преди това емпиричен опит.

Не допускайте материали, в които исторически несправедливости, извършени в миналото от дадена група, се приписват на съвременните членове на тази група.

Набиране и подбор на персонала

- Не бива да се подценява подборът, обучението и управлението на персонала. Необходимо е да се организират обучения по межкултурни знания и умения за целия персонал и в частност за средните нива на управление.
- Всички новопостъпили трябва да преминават през въвеждащо обучение, за да се запознаят с основните правила и принципи на работа и да придобият необходимите умения, включително такива свързани с многообразието.
- Необходимо е прилагането на активни мерки за насърчаване и улесняване достъпа на представители на малцинствени и

маргинализирани групи до медиите, включително до вестници и телевизионни и радио програми, създаването на техни собствени медии, както и обучението на журналисти от тези уязвими групи.

Програми

- Новините и информационните предавания не бива да акцентират само върху негативните истории; има и положителни примери на интеграция. Обществените медии са призвани да показват добри ролеви модели и да създават герои на многообразието.
- Трябват ни майсторски класове за талантиливи млади актьори, продуценти и режисьори. Ежедневните предавания и програми трябва да бъдат вярно отражение на живота. Колеги от малцинствата трябва да изпълняват всякакви роли, а не само стереотипните.

Климат на работното място и корпоративна култура

Анализирайте ценностите, нагласите, писаните и неписаните правила на работното място, за да усвоите приветлива нагласа към кандидатите от слабо представени групи (независимо дали по признак пол, етнически произход, увреждане, възраст или друго).

Длъжностна характеристика и профил на компетенциите

Изгответе недискриминиращ профил на компетенциите, включващ цели и отговорности за съответния конкурс. Набирането и подборът на персонала трябва да се провежда от селекционна комисия, включваща представители от най-важните отдели и професии. Хората трябва да са от различни поколения, полове и етнически произход. Селекционната комисия трябва да има предвид бъдещи нужди на медията и да прецени образованието, знанията, опита и

личните нагласи, способностите и уменията, които са релевантни към съответната длъжност.

Личностна характеристика

Селекционната комисия трябва да състави описание на търсения тип личност, качества и характер, въз основа на горния профил на компетенциите. Тук трябва да присъстват само критериите, които са абсолютно необходими за длъжността. Прецизността е решаваща и допълнително предимство.

Личните нагласи, способности и умения са важни за профила. Изразите и формулировките описващи тези способности трябва да бъдат дефинирани и усвоени от членовете на селекционната комисия, за да има общ подход и разбиране. Когато събеседвате кандидати, реалните примери от професионалния опит на кандидата трябва да се използват като илюстрация на търсените способности и умения.

Примерни дефиниции:

Познания за културното многообразие: преценка за различията и многообразието, разбиране как произходът, културата и принадлежността към дадена група влияят на вас и околните; достатъчно ниво на осъзнатост, така че да отчитате тези влияния когато вземате решения и избирате как да действате.

Умение за сътрудничество: добро взаимодействие с другите, внимателно и гъвкаво отношение и общуване с хората, способност за слушане, комуникиране и конструктивно разрешаване на конфликти.

Формуляр за кандидатстване

Освен че пести време, формулярът за кандидатстване дава на всички кандидати еднакъв обем информация за нуждите и изискванията на работодателя. Това е справедливо е равно третиране и ограничава спонтанните „интуитивни” решения и залагането на фаворити.

Първа цедка

Подберете кандидатите за събеседване чрез „първа цедка” въз основа на ценза и личните качества на кандидатите.

Лично събеседване

Въпросите, по които се води събеседването, трябва да бъдат съществени и базирани на длъжностната и личностната характеристики. Предварително трябва да се прецени как да се оценява всеки един критерий. Никакви странични или спонтанни въпроси за хобита, общи познати и т.н. не бива да влияят на оценяването на кандидата. Интервюто трябва да провели нивото на съответствие между кандидата и търсените нагласи, умения и способности.

Примерни въпроси за културно многообразие:

- Поддържате ли връзки с хора от различен етнически произход и култури във вашата работа или в извънработни дейности?
- Контактувате ли с други групи или субкултури като гей общности или младежки групи? Ако да, какво и как сте научили от тях?
- Споделете за ситуация в работата, където културните различия са се оказали от голямо значение. Как се развиха събитията? Вие какво направихте? Какъв бе резултатът?
- Това преживяване отрази ли се върху подхода и държанието ви в други ситуации? Разкажете повече? Вие какво направихте? Какъв бе резултатът?
- Често стремежът към насърчаване на многообразието се отъждествява с еднакво отношение към всички. Вие съгласни ли сте с този подход или смятате, че трябва да се вземат предвид индивидуалните нужди?

Примерни въпроси за преценка на уменията за сътрудничество:

- В предишната ви работа били ли сте член на Работна група? Каква беше вашата позиция в тази група? Как си взаимодействахте в групата?

- По ваше мнение, какви са предимствата и недостатъците на работата с други хора?
- Другите допитват ли се до вас за съвет? По какви въпроси? Защо смятате, че се обръщат точно към вас?
- Разкажете ни за случай, когато не сте се съгласили с ваш колега! Какво се случи? Какъв беше резултатът?
- Дали бихте могли да постигнете още по-добър резултат?

Краен подбор

Сравнете кандидатите с длъжностната характеристика.

Проверка

Изберете инструмент за проверка, който е подходящ за особеностите на дадената позиция. Фокусирайте се върху необходимите знания и умения.

3

Международни стандарти

Тук трябва да споменем международните стандарти, формулиращи основните принципи и мерки, адресирани към националните политики и покриващи изключително значими въпроси като:

- Политиките в областта на набирането на персонал, които да стимулират активното назначаване, задържане и кариерно развитие на журналисти, принадлежащи към различни малцинствени и/или маргинализирани групи;
- Забрана на враждебната реч;
- Запазване на честоти и времеви пояси в обществените медии и за малцинствата.

Фундаменталната значимост на право на информация и на свободно изразяване на мнение е широко призната и утвърдена, защото реализацията на това право е същностна основа на демокрацията и мощно средство за опазване на другите човешки права.

Международните стандарти, свързани с правото на свободно изразяване на мнение, на защита от дискриминация, на медийно разнообразие и достъп на малцинствата до медиите, представляват сложна материя.

Свобода на изразяване на мнения

Свободата на мнение и на неговото изразяване са утвърдени в основополагащи документи на редица международни институции:

- Член 19 от Всеобщата декларация за правата на човека на ООН (1948);
- Член 10 от Европейската конвенция за защита правата на човека основните свободи към Съвета на Европа (1950);
- Член 4 от Международната конвенция на ООН за премахването на всички форми на расова дискриминация (1965);
- Членове 19 и 20 от Международния пакт за граждански и политически права към ООН (1966);

Член 10 от Европейската конвенция за правата на човека и основните свободи (ЕКПЧОС) постановява че: „Всеки има право на свобода на изразяването на мнения. Това право включва свободата на всеки да отстоява своето мнение, да получава и да разпространява информация и идеи без намеса на държавните власти и независимо от държавните граници. Този член не забранява държавите да подлагат на разрешителен режим радио компаниите, телевизионните компании и производителите на кинематографична продукция“.

Ограничения пред свободата на изразяване

Въпреки значимостта на свободата на изразяване, всички споменати по-горе документи потвърждават, че тя не е абсолютна. Правото на човек да се изразява свободно може да се окаже в противоречие с правото на равенство и правото на защита срещу дискриминация. Поради тази причина международното право признава, че свободното изразяване на мнения, които

представяват подстрекателство към дискриминация, враждебност или насилие чрез провокиране на национална, расова или религиозна омраза, трябва да бъде забранено.

Враждебната реч или „словото на омразата”, обаче, може да бъде санкционирана изключително трудно и единствено ако се установи достатъчна връзка между изразеното мнение и причинена вреда. Това означава, че съдебните власти трябва да са установили, че изразеното мнение представлява пряк, непосредствен и сериозен риск за насилие или друго незаконно действие. Наказателни санкции биха били легитимни само при безспорно сериозни обстоятелства, най-вече когато има заявено намерение за причиняване на вреда.

Член 10 от ЕКПЧОС поставя ограничения пред свободата на словото, когато то засяга „националната и обществената сигурност, териториалната цялост, предотвратяването на безредици или престъпления, защита на здравето и морала, както и на репутацията и правата на другите...”

Особено значим в контекста на темата за отговорността на медните в мултикултурното общество е член 14 от ЕКПЧОС, който постановява че: „Упражняването на правата и свободите, изложени в тази Конвенция, следва да бъде осигурено без всякаква дискриминация, основана на пол, раса, цвят на кожата, език, религия, политически и други убеждения, национален или социален произход, принадлежност към национално малцинство, имущество, рождение или друг някакъв признак”.

Защита от дискриминация

Правото на защита срещу дискриминация е гарантирано в редица международни правни документи:

- Член 7 от Всеобщата декларация на правата на човека на ООН (1948);
- Член 14 от Европейската конвенция за защита правата на човека и

основните свободи (1950);

- Член 26 от Международния пакт за граждански и политически права (1966);
- Международната конвенция на ООН за премахване на всички форми на расова дискриминация (1969);
- Директива за расово равенство на Съвета на Европейския съюз (2000/43/ЕС) за забрана на дискриминацията и равноправно третиране на лицата независимо от техния расов или етнически произход.

Два от изброените документа са изцяло посветени на защитата срещу дискриминация - Международната конвенция за премахване на всички форми на расова дискриминация и Директивата относно прилагане на принципа на равно третиране на лица, без разлика на расата или етническия произход (2000/43/ЕС). Директивата забранява пряката или непряката дискриминация, основана на расов или етнически произход. Това е един от правните актове на ниво Европейски съюз със задължителен ефект относно въвеждане разграничението между пряка и непряка дискриминация. Според него непряка дискриминация съществува тогава, когато „една очевидно неутрална разпоредба, критерий или практика поставя хора с определен расов или етнически произход в неравноправно положение спрямо останалите”.

Тази директива се отнася до достъпа до работа, до всички типове професионална изява, до условията на работа, социална защита, социално подпомагане, образование и достъпа до стоки и услуги. Тя не споменава специфично медиите.

В една от ранните чернови на Директивата, Член 4 постановява: „Страните членки трябва да предприемат необходимите мерки да осигурят, че работещите в образователните институции и в медиите осъзнават образователната си мисия за противодействието на расовата и религиозната дискриминация.” Този текст, обаче, е отхвърлен с аргументи за свободата на словото. Все пак Директивата обхваща и работата на медиите, възприемани в качеството им на „работодатели” или „институции, предоставящи обществени

услуги”.

От 01.01.2004 г. в България е в сила Законът за защита от дискриминацията, който урежда защита срещу всички форми на дискриминация и съдейства за нейното предотвратяване. Законът за защита срещу дискриминацията напълно транспонира европейските директиви за равенство - 43/2000/ЕС, 78/2000/ЕС, 75/117/ЕИО, 97/80/ЕО, 76/207/ЕИО, като регулира защитата на всички физически лица на територията на Република България, срещу всички форми на дискриминация, и съдейства за предотвратяването на всички форми на дискриминация и утвърждава мерки за равенство във възможностите (равни възможности). Законът за защита срещу дискриминацията забранява всяка пряка или непряка дискриминация, основана на пол, раса, народност, етническа принадлежност, човешки геном, гражданство, произход, религия или вяра, образование, убеждения, политическа принадлежност, лично или обществено положение, увреждане, възраст, сексуална ориентация, семейно положение, имуществено състояние или на всякакви други признаци, установени в закон или международен договор, по който България е страна.

Наред със защитата от дискриминация при упражняване на правото на труд (Раздел I) и упражняване правото на образование и обучение (Раздел II), за целите на това изследване е важно да се подчертае предвидената от Закона защита при упражняване на други права, важни за насърчаването на важните възможности в процеса на взимане на решения. Раздел III от закона защитава правото на лицата с горепосочените защитени признаци да участват в управлението и вземането на решения от държавните и обществените органи и органите на местното самоуправление при провеждане на политика за насърчаване на балансираното участие на жени и мъже, както и за представителното участие на лица, принадлежащи към етнически, религиозни и езикови малцинства.

Какви положителни мерки предвижда Законът за защита от дискриминацията за осигуряване на равни възможности?

- специалната закрила за бременни жени и майки, установена със закон, пред работодателя;
- различното третиране на лица с увреждания при провеждане на обучение и придобиване на образование за задоволяване на специфични образователни потребности с цел изравняване на възможностите им;
- мерките в областта на образованието и обучението за осигуряване на балансирано участие на жените и мъжете, доколкото и докато тези мерки са необходими;
- специалните мерки в полза на лица или групи лица в неравностойно положение на основата на горепосочените признаци с цел изравняване на възможностите им, доколкото и докато тези мерки са необходими;
- специалната закрила на деца без родители, непълнолетни, самотни родители и лица с увреждания, установена със закон;
- мерките за защита на самобитността и идентичността на лицата, принадлежащи към етнически, религиозни или езикови малцинства, и на правото им самостоятелно или съвместно с другите членове на своята група да поддържат и развиват своята култура, да изповядват и практикуват своята религия или да ползват своя език;
- мерките в областта на образованието и обучението за осигуряване на участието на лица, принадлежащи към етнически малцинства, доколкото и докато тези мерки са необходими.

Комисия за защита от дискриминацията

Законът за защита срещу дискриминация създава Комисията за защита от дискриминацията и я определя като независим специализиран държавен орган. Законът урежда най-общо основната дейност на Комисията за защита от

дискриминация. Всички останали детайли се определят от Правилник за устройство и дейността на Комисията и Правила за производство.

Комисията осъществява контрол по прилагането и спазването на Закона за защита от дискриминация и други закони, уреждащи равно третиране. Основното задължение на комисията е да наблюдава и контролира спазването на Закона за защита от дискриминация. В допълнение на дейностите посочени в този закон в Правилника е записано, че комисията съблюдава за съответствие на българското антидискриминационно законодателство с правото на ЕС и международните актове.

Забрана на словото на омразата

Под враждебна реч или език на омразата обикновено се разбира разпространението на идеи или информация, базирани на расово превъзходство или ненавист, подбуждане към расова, етническа, национална и религиозна дискриминация, на омраза или насилие срещу която и да било раса или група, лица с друг цвят на кожата, религиозен, етнически или национален произход. Редица международни документи гарантират защита от враждебната реч:

- Член 3 от Конвенцията на ООН за преследване и наказване на престъплението геноцид (1951);
- Член 20 от Международния пакт на ООН за граждански и политически права (1966);
- Член 4 от Международната конвенция на ООН за премахване на всички форми на расова дискриминация (1969);
- Член 7 от Европейската конвенция за трансгранична телевизия на

Съвета на Европа (1989, с внесени поправки през 1998);

- Член 22а на Директивата на ЕС "Телевизия без граници" (1989, с внесени поправки 1997).

Последните два документа са изцяло свързани с уредбата и функционирането на медиите. Например член 22а от Директивата „Телевизия без граници” постановява, че „Държавите-членки трябва да гарантират, че телевизионните предавания не съдържат каквото и да е подбуждане към омраза въз основа на раса, пол, религия или националност”. Това не означава, че медиите трябва да се въздържат от отразяване на актове на омраза или насилие на расова или етническа основа. Затова пък означава, че медиите не могат да практикуват подбуждане към омраза. Това разграничение е от изключително значение и разбирането му гарантира, че не следва да се отрежда значимо и изтъкнато място на омразата при медийното програмиране, дори като отразяване на събития от реалността.

Национално законодателство: Употребата на враждебно слово представлява дискриминация под формата на тормоз по смисъла на пар.1,т.1 от ДР на Закона за защита от дискриминация и като всяко друга дискриминация е забранена. Забраната за използване на нетолерантно слово представлява такова ограничение на комуникационните права, което е допустимо от Конституцията на Република България, защото охранява и защитава други конституционни права като честта, достойнството и доброто име на личността. В преамбюла на Конституцията достойнството на личността е издигнато във върховен принцип, което според разпоредбите на чл.4,ал.2 и чл.32,ал.1 от Конституцията на Република България се гарантира от държавата и всеки има право на защита срещу посегателствата, които го накърняват.

Проповядването и подбуждането на вражда и омраза на расова, етническа, национална или религиозна основа чрез медиите е престъпление, което е наказуемо съгласно чл. 162 и 164 от Наказателния кодекс.

Защита на националните малцинства

Защитата на националните малцинства е сфера, в която Съветът на Европа е най-активната институция, приела и най-важният документ - Рамковата конвенция за защита на националните малцинства (РКЗНМ, 1995).

Достъпът на малцинствата до медиите е важен индикатор за медийното разнообразие и на него е отредено значимо място в РКЗНМ. Отсъствието или маргинализацията на малцинствата излага на опасност плурализма на медиите и качеството на обмяната на мнения и информация в публичното пространство. Въпросите, свързани с медиите, се разглеждат от член 9 от РКЗНМ. Алинея 1 постановява, че „Страните се задължават да признаят, че правото на свобода на изразяване на всяко лице, принадлежащо към национално малцинство, включва свободата да отстоява мнение и да получава и разпространява информация и идеи на малцинствения език, без намеса на държавните власти и независимо от границите. Страните осигуряват, в рамките на своите правни системи, лицата, принадлежащи към национално малцинство, да не бъдат дискриминирани в своя достъп до средствата за масово осведомяване.”

Според член 9, алинея 3 от РКЗНМ:

„Страните не препятстват създаването и използването на печатни средства за масово осведомяване от лица, принадлежащи към национални малцинства. В правните рамки на звуковото радиоизлъчване и телевизионното предаване те осигуряват, доколкото това е възможно, и вземайки предвид разпоредбите на алинея 1, лицата, принадлежащи към национални малцинства, да имат възможност да създават и използват свои средства за масово осведомяване.”

Причината, поради която тази алинея задължава държавите да осигуряват възможности на лицата, принадлежащи към национални малцинства, да създават и използват електронни медии, е че честотите за тях са ограничени ресурси и следователно интересите на малцинствата трябва да бъдат специално гарантирани, докато изискването за печатните издания на

малцинствата е то да не се възпрепятства от държавите.

Член 9, ал. 4 на РКЗНМ гласи: „В рамките на своите правни системи, Страните предприемат подходящи мерки, да улеснят достъпа до средствата за масово осведомяване на лицата, принадлежащи към национални малцинства, и за да поощряват търпимостта и да допуска: културен плурализъм.”

Тези мерки включват финансиране на медии на малцинствата, както и насърчаване участието на представители на малцинствата във всички нива на медийния персонал.

Член 6 на РКЗНМ постановява: „Страните трябва да насърчават дух на търпимост, межкултурен диалог и да предприемат ефективни мерки за поощряване на взаимно уважение и разбирателство и сътрудничество между всички лица, живеещи на тяхна територия, независимо от етническата, културна, езикова или религиозна идентичност на тези лица, особено в областта на образованието, културата и средствата за масово осведомяване.”

По този начин се подчертава значимостта на медиите в насърчаването на межкултурен диалог и толерантност.

Член 7 на РКЗНМ се отнася частично до медиите утвърждавайки, че страните, подписали конвенцията, трябва да гарантират на всяко лице, принадлежащо към национално малцинство, зачитане свобода на мирните събрания, свобода на сдружаването, свобода на изразяването и свобода на мисълта, съвестта и религията.

Защита на малцинствените езици

Въпреки че защитата на езиците на малцинствата е тясно свързана със защитата на националните малцинства, системата на Съвета на Европа прави разграничение между тези две групи права.

Най-важният документ в сферата на защитата на езиците на малцинствата е Европейската харта за регионалните и малцинствените езици (ЕХРМЕ) на Съвета на Европа¹², влязла в сила през 1998 г. Този документ няма за цел защитата на малцинствата сами по себе си, а цели защитата на малцинствените езици, говорени от малцинствените групи, които се различават от официалния език или езици. Този документ е гъвкав и позволява страните по хартата да избират измежду набор от предложени мерки по начин, който те смятат за подходящ, с оглед на размера на съответната малцинствена група.

Член 11 от ЕХРМЕ съдържа разпоредби за медиите, които не винаги отчитат размера на групата, а по-скоро силата ѝ в политическия, културния и социалния живот. Член 11 позволява на държавите да въведат мерки, които помагат на малцинствата по различни начини:

- Алинея 1 от ЕХРМЕ посочва, че страните се задължават по отношение на ползващите регионални или малцинствени езици в териториите, в които тези езици се говорят, съобразно статута на всеки език и доколкото обществените власти са пряко или непряко оторизирани и играят роля в тази сфера, при зачитане на принципа на независимост и автономия на медиите:

а) да осигуряват най-малко една радиостанция и един телевизионен канал на регионалните или малцинствени езици..., в случаите, когато радиото и телевизията имат обществена мисия;

Това е най-стриктната опция, в която думите "да осигуряват създаването" означава финансиране и гарантиране на фактическото създаване на поне една радиостанция и един телевизионен канал на регионални или малцинствени езици.

б) да поощряват и/или улесняват създаването на най-малко една радиостанция на регионалните или малцинствени езици; или..."

Това обикновено се случва, когато предаванията на малцинствени езици

---

¹² Не е подписана и не е ратифицирана от Република България

не се възприемат като част от мисията на обществените услуги. Член 11 от ЕХРМЕ разграничава обществените електронни медии, които трябва да предоставят подобен род обществена услуга, и частните електронни медии, които може да имат или да нямат подобна мисия.

- в) да поощряват и/или улесняват създаването на най-малко един телевизионен канал на регионалните или малцинствени езици...*
  - г) да поощряват и/или улесняват производството и разпространението на аудио- и аудио-визуални продукти на регионалните и малцинствените езици;*
  - д) да поощряват и/или улесняват даването и/или поддържането на най-малко един вестник на регионални или малцинствени езици;*
  - е) да покриват допълнителните разходи на онези медии, които ползват регионални или малцинствени езици там, където законът пред вижда финансова помощ за медиите въобще;*
  - ж) да подкрепят подготовката журналисти и друг медиен персона медиите, използващи регионални малцинствени езици.*
- Чл.11, ал. 2 от ЕХРМЕ постановява, че „Страните се задължават да гарантират свободата на прякото приемане на радио- и телевизионните предавания от съседни страни на език, използван в идентична или подобна форма на регионален малцинствен език, и да не възпрепятстват ретрансмисията на радио- и телевизионни предавания от съседни страни на такъв език. Те също се задължават да гарантират, че няма да се поставят ограничения за свободата на изразяване и свободното разпространение на информация в пресата на език, използван в идентична или подобна форма на регионален или малцинствен език...” Клаузата за невъзпрепятстване на трансмисията на радио- и телевизии предавания от съседни страни се отнасят за малцинствата, живеещи на границата с държавата майка. Правото на достъп до трансгранични радио- и телевизионни предавания се утвърждава и от други документи,

специфични за медийната сфера.

- Чл.11, ал. 3 от ЕХРМЕ посочва, че „Страните се задължават да гарантират, че интересите на ползващите регионални и малцинствени езици, ще се представляват или зачитат от органите, създадени в съответствие със задължението за гарантиране свободата и плурализма в медиите.” На практика това означава, че в страни със значително малцинствено население малцинствата трябва да бъдат представени в националните и в регионалните регулаторни органи.

Културно многообразие

Декларацията на ЮНЕСКО за културния плурализъм (2001) поставя началото на международните стандарти за културно многообразие. Тя утвърждава културното многообразие като част от наследството на човечеството, а неговата необходимост се сравнява с необходимостта от биологичното разнообразие за околната среда. В този смисъл защитата на културния плурализъм е по-обща проблемна област, отколкото защитата на правата на малцинствата и заема ключово място в дебата за медиите в глобалния контекст. Декларацията на ЮНЕСКО за културния плурализъм включва цели като:

- Насърчаване на „грамотността в сферата на информационните технологии” (т.е. осигуряване възможност на групи, които нямат достъп до информационни технологии, да получават знания и да придобият умения в тази област);
- Утвърждаване на езиковото разнообразие в кибер пространството;

- Насърчаване на създаването, запазването и разпространяването на разнообразно съдържание в медиите и глобалните информационни мрежи;
- Утвърждаване ролята на обществените радио и телевизия за развитието на висококачествени аудио-визуални продукции.

4

Национално

медийно

законодателство

В процеса на подготовка за присъединяване на България към Европейския съюз по-голямата част българското медийно законодателство бе синхронизирано с европейското. Законът за радиото и телевизията (ЗРТ) регулира дейността на електронните медии. Член 10 от ЗРТ изброява основните принципи, които ръководят дейността на радио- и телевизионните оператори. Страната е ратифицирала Европейската конвенция за трансгранична телевизия. Сред основните принципи в Член 10 от ЗРТ, в точка 4 се регламентира неприкосновеността на гражданите, в точка 5 - недопускане на предавания, внушаващи нетърпимост между гражданите, а в точка 6 - недопускане на предавания, които противоречат на добрите нрави, особено ако съдържат порнография, възхваляват или оневиняват жестокост или насилие или подбуждат към ненавист въз основа на расов, полов, религиозен или национален признак;

Член 17 от ЗРТ се отнася до отговорността на радио- и телевизионните оператори за съдържанието на предаванията, които разпространяват. Разпоредбата на алинея 2 от този текст ги задължава да не допускат създаване или предоставяне за разпространение на предавания в нарушение на принципите на чл. 10 и предавания, внушаващи национална, политическа, етническа, религиозна и расова нетърпимост, възхваляващи или оневиняващи; жестокост или насилие, или са насочени към увреждане на физическото, умственото и моралното развитие на малолетните и непълнолетните.

По отношение на езика, който трябва да се използва в медиите, Конституцията на България определя българския като официален, но позволява

изключения за граждани, чиито майчин език не е български. Член 12 от ЗРТ определя, че програмите на радио- и телевизионните оператори се излъчват на официалния език, но в алинея 2 се уточнява, че те могат да излъчват програми и на друг език с образователна цел или за български граждани, чиито майчин език не е български.

Регулаторният орган, определен по този закон, е Съветът за електронните медии, който е оторизиран да налага санкции при нарушаване на разпоредбите, забраняващи нетолерантността - включително отнемане на лиценза на оператора.

През ноември 2004 г. е приет Етичен кодекс на българските медии, а впоследствие се създават 2 етични комисии – съответно за електронните и за печатните медии. Етичният кодекс съдържа само два доста общи текста, свързани с темата за отразяването на малцинствата в медиите. Единият регламентира недопускането на омраза, насилие и дискриминация на всякаква основа, включително етническа и религиозна, а другият заявява ангажимент журналистите да не посочват расовата, религиозната и етническата принадлежност, ако тези факти нямат съществено значение за смисъла на информацията.

Как стоят нещата на практика?

Медиите рядко предлагат съдържание, включващо значими за малцинствата въпроси, нито запознават по адекватен начин обществото с характерните особености на малцинствените общности. Малцинствата се представят като екзотична тема, а свързаните с тях проблеми понякога се манипулират по не особено добронамерен начин. Още по-неадекватни са мерките по другия аспект на достъпа на малцинствата до медиите - включването на журналисти и редактори от техните общности в основни обществено-политически, културни, забавни и други програми, чрез което да им се осигури възможност да излагат гледни точки не само по проблеми на

собствените си малцинствени общности, но и по горещите общественно-политически теми на деня. Незадоволителните мерки за осигуряване на достъп на малцинствата до медиите възпрепятства широката публика да ги възприема като неразделна част от обществото със своите собствени характеристики, проблеми и права. В този смисъл липсата на адекватен достъп на малцинствата до медиите възпрепятства междуетническото разбирателство и сътрудничество. Медийното ефирно време и финансирането на различните програми не постигат пропорционалност, съответстваща на относителния дял на етнокултурните общности на мнозинството и малцинствата.

Липсва специфично законодателство, държавни и секторни политики за насърчаване на представителството на малцинствата в медиите. Правото на малцинствата на достъп до медиите не е конкретно гарантирано нито по закон, нито на практика, нито по отношение на съдържанието, нито на персонала. Дори в обществените медии въпроси, свързани с малцинствата, се отразяват оскъдно, а журналисти от малцинствен произход почти липсват.

В съдържателен план различните малцинства са представени в основните медии в различна степен, а някои са напълно невидими - за тях не се говори, а те самите нямат нужните позиции за медийно изразяване и изява. Част от тези общности са малки (татари, гагаузи, армъни и т.н.), но други са многочислени (помаците и българоезичните мюсюлмани). В информационните и публицистичните предавания материали за ромите се появяват най-вече по повод на криминални случаи, социално битови проблеми в общността или противопоставяния между отделните общности в групата.

Предаванията на обществените медии, представящи малцинствата в страната, са малко като брой и пропорция от програмното време. Предаването „Етноси” по Българско национално радио (БНР) се излъчва по половин час всеки ден и по един час в неделя. През януари 2008 г. стартира предаването „Мултикултурни диалози”, посветено на уникалното предимство на европейското културно многообразие и взаимодействието между многоликите култури на Европа. Програма „Радио България” на същото радио излъчва

предавания за чужбина на различни езици, но не на малцинствените в България езици. Изключение правят излъчванията на турски език, които, освен за Турция, са насочени и към турската малцинствена общност в България - всеки ден по половин час сутрин и обед и по един час вечер, плюс едночасово младежко предаване в събота и неделя.

Българска национална телевизия (БНТ) излъчва всекидневно (без събота и неделя) 10-минутни информационни емисии на турски език, половинчасово предаване „Светът на ромите” - два пъти месечно, половинчасово ежеседмично предаване „Заедно”, като общото за двете последни е, че са излъчвани в неактивно телевизионно време.

Електронни медии на малцинствата почти липсват, с изключение на една частна кабелна ромска телевизия, която е с ограничен регионален обхват. Печатните малцинствени медии с национално и регионално покритие са малко на брой, оцеляват изключително трудно и твърде често са зависими от средства, разпределяни от правителствената структура, работеща по въпросите на малцинствата, което е допълнителен проблем сред проблемите на малцинствените издания.

Малцинствената проблематика във всички видове медии е силно повлияна от политическата конюнктура, която често поставя свой щемпел на проблемите на малцинствата в разрез с международните стандарти, регламентиращи техните права. Досега медиите или поради неотчитане, или поради подценяване на тази подмяна - не са заявили проактивна роля, изисквайки от политиците и политиките да влязат в крак с тези стандарти.

БНР

1. Програма “Христо Ботев”, “Етноси” (“Христо Ботев”), всеки делничен ден от 17:00 – 17:30 часа

2. Предавания на Радио България на турски език, всеки ден от 08:00 – 08:30 (събота и неделя от 08:00 – 09:00), 15:00 – 15:30 часа, 20:30 – 21:00 часа, в региони с компактно население от турското малцинство.

Рубрики: *“Началото на седмицата”, “Пътищата минават и през селото”, “Час за семейството”, “Четвъртък експрес”* (проблеми на местното самоуправление), *“Петък след обяд”* (минути за религия), *“Здравей, младеж”, “Децата ни”, “България и ЕС”, “Балканите през седмицата”, “Събитията отвътре”, “Икономика”, “Мъките и радостите с Вашите писма”*. Част от предаванията се излъчват и в България и в чужбина.

БНР – Радио “Пловдив”

Мултиетническо предаване *“С еднакъв ритъм”* - седмично, петък, от 10.00 – 11.00

БНТ

“Haberler – Хаберлер” – новини на турски език всеки делничен ден от 17:00 – 17:10 часа. През месец декември 2009 г. се разгоря оживена полемика по въпроса за национален референдум дали да има или не новини на турски език по БНТ.

“Романо лумиа - светът на ромите” - документална поредица.

Излъчва се през сряда от 18:30 часа

“Заедно” - седмично телевизионно предаване. Отражава проблемите, културните и етническите особености на различните традиционни малцинства в България. Излъчва се всеки четвъртък, от 16:30 часа

“Етно” - посветено на издирването и проследяването на важни и живописни традиции, вярвания, обичаи и занаяти на различните етноси, живеещи в България. Излъчва се всяка втора неделя от месеца от 12:20 часа, всеки втори вторник от 13:30 часа по Канал 1 и всяка трета неделя от месеца от 17:00 часа по Сателитен Канал ТВ България

“Дарик радио”

“*С етносите...*” – всяка сряда от 14:00 – 15:00 часа, както и от 16:00 до 17:00 в регионалните радиостанции

"Студио Етно" - Предаване за музиката на различни етнически общности (етно-музика), излъчва се в четвъртък, от 20:00 до 21:00 ч.

Радио "Нова Европа", рубрика "Шарен кон"

водещ *Мая Стилиянова*

Седмично ромско шоу „Jar Jar” или в превод на български – „Чакай, чакай” по „Канал 2001“ до 2003 г., от 2006 г. в ТВ „7 дни“. Негов водещ е поетът и журналист Христо Христов, който понастоящем организира трети пореден конкурс за роми.¹³

ТВ “Евроком”

“*Етнопалитра*” - всяка неделя от 14:00 – 14:30 часа

Телевизия “Рома” – Видин

Ежедневна програма с новини, сутрешен блок, авторски предавания и актуални дискусии на ромски и български език, външни продукции – филми, музикални предавания

Кабелна телевизия “ЕВРОКОМ” - Разград

---

¹³ От началото на 2008 г. е директор на "Джипси ТВ" и водещ на единственото ромско шоу в националния ефир "Таборът" излъчван едновременно по две телевизии "Здраве" и "7 дни". Пише сценариите на два документални филма: "Голяма Богородица" по Канал 1 - БНТ и "Сълзи в рая". През 2008 г. Христо Христов засне филм послание "Поддай ръка-бъди човек" за виртуозния кларинетист Иво Папазов-Ибряма.

Новини на турски език - три пъти седмично (понеделник, сряда и петък) в 19:45 часа и повторение в 22:30 часа. Продължителността на емисията е 15 минути. Отразяват се събитията от региона на турски език.

Кабелна телевизия “Евроком” – Пловдив

“Джумаята – предаване за култура и етноси” - седмично, излъчва се в неделя – 17:40, повторение в събота от 12:30 ч.

Кабелна телевизия “ДЕН”

“Посоки” – публицистично предаване, всеки вторник от 20:00 часа

“Шарен свят” – културно, образователно и развлекателно предаване, всеки петък от 19:30 часа

Пловдивска обществена телевизия

“Напук” - два пъти месечно, четвъртък – 18.30 – 19.30

Радио “Веселина”

Хумористично предаване за етноси – седмично по 1 час.

Почти 10% от населението на земята, от които около 50 милиона в рамките на ЕС, са хора с увреждания. У нас тази група влизат около 250 хиляди души. Достъпът на хората с увреждания до медиите е уреден в Закона за интеграция на хората с увреждания, в сила от 1 януари 2005 г. Там е записано, че БНТ, БНР и БТА трябва да предоставят безплатно специализирана и достъпна информация и трябва да включат в програмите си специализирани предавания за хората с увреждания. Предаването **“Едни от нас”** се излъчва всеки петък от 17:30ч. по БНТ 1, първото по рода си специализирано предаване за хора в неравностойно положение.

Това понятие обхваща широк кръг от различни социални групи – хора с увреждания, социално слаби, рискови социални групи - деца, лишени от родителски грижи, деца в риск, самотни майки, наркомани, хора, лишени от свобода, хора с тежки социално значими заболявания – психично болни, хора, живеещи с вируса на СПИН, онкологично болни, със синдрома на Даун и др., и всеки, който в даден момент от живота си е изпаднал в неравностойност по една или друга причина, хора, с нарушени права, жертва на дискриминация или сигматизирани групи от обществото. Подобен формат върви и по **ТВ7: «Нашите 15 минути»**. Новини с жестомимичен превод вървят всеки ден по Канал 1 от 17 ч., а също и по НТВ от 12 ч. Единственото радио с формат, посветен на социално слабите и хората с увреждания, е софийското "Нет".

Колкото до словото на омразата, то бе честа практика в редица български медии през периода на прехода. Все още в немалко водещи медии се прокрадва скрита враждебна реч, етикетиране, сарказъм, подигравателна ирония, нечувствителност и грубост по отношение на малцинствената идентичност и др. Една значителна група медийни продукти, без да са преднамерено негативни, са в различна степен неадекватни и най-често представят едни или други малцинства като екзотично явление, вместо като неделима и равнопоставена част от всекидневния живот на обществото.

И тъй като в обществото, в медийните регулаторни органи, в политическите кръгове и сред представителите на съдебната система чувствителността към враждебното злепоставяне на индивиди и цели малцинствени общности като че ли е предпазлива, то не е изненадващо, че дори ярки медийни образци на нетолерантност остават несанкционирани и се превръщат в модел за подражание и мислене, който поради мултипликацията му може да се превърне в нещо „нормално” и приемливо. Характерна особеност е, че у нас, както и на Балканите, словото на омразата е насочено към местни малцинства, с които сме съжителствали векове наред. Постепенно в общественото съзнание се наслоява отчетливото послание, че „те”

(малцинствата) представляват опасност, защото са под нивото на мнозинството и са агресивни, докато „ние” сме потърпевши на тяхното толериране. Формираната и чрез медиите представа за „другите” не като сбор от индивиди със своите права, а като безлична и враждебна маса събаря задръжките и оправдава зараждането на омраза и враждебност в обществото.

Кампания „В подкрепа на толерантността”

През 2009 г. Комисията за защита от дискриминация стартира кампанията „В подкрепа на толерантността”. Основна цел на кампанията е повишаване на чувствителността на обществото, на медиите, на организациите от неправителствения сектор и на отговорните институции по отношение на словото на омразата, на престъпления и инциденти, мотивирани от нетолерантност. Разгласяване на кампанията – на интернет страницата на КЗД, чрез медии, регионални представители и други подходящи начини, е един от приоритетите ѝ. Необходимо е разбиране на важността и нуждата за борба с инцидентите и престъпленията от нетолерантност на институционално ниво. КЗД е национален орган за контакти с Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа по въпросите на престъпленията от омраза. Службата за демократични институции и права на човека към Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа ежегодно събира информация от определените национални органи за контакт относно състоянието на престъпленията от омраза, статистика, типични и най-чести проявявани форми, разследването им от прокуратурата и полицията, както и практиката на съдилищата при решаване на този род наказателни дела. В рамките на кампанията е сформирана работната група от експерти в КЗД, която събира и анализира информация за практиката на съдилищата, прокуратурата и полицията в тази насока, по специално в случаите, сочещи данни за евентуални престъпления по чл.162 - чл.166 от НК, чл.172, ал.1 от НК. Комисията събира

съобщения и материали за употреба на слово на омразата, инциденти от омраза или насаждане на вражда по различни признаци – пропаганда чрез слово, изображения, по интернет, насилие и посегателства. В случаите, сочещи престъпления, мотивирани от нетолерантност, работната група предлага на Комисията за защита от дискриминация да вземе решение за подаване на сигнали в прокуратурата за разследването им. Работната група прави преглед на преписки и решения на КЗД, препратени на прокуратурата, и събира обратна информация за техния ход и развитие. На едно от заседанията на работната група бе обсъден случаят с нападението над индийския дипломат през есента на 2009 г., публикациите в медиите по повод на този случай и свързаните с тях коментари в интернет. Комисията за защита от дискриминация сезира Районна прокуратура гр.София с искане за извършване на проверка за престъпление по чл.162, ал.2 от НК относно нападението, както и за престъпление по чл.162, ал.1 от НК по отношение на авторите на свързаните със случая коментари в интернет, внушаващи неприязън, омраза, а някои дори призоваващи към насилие на основата на раса и етнически произход.

Политики и практики

Международните стандарти установяват правния минимум на защита и задължават правителствата да ги осъществяват на практика. Въпреки че България е страна по повечето международни стандарти, включително отнасящите се специфично до медиите, тяхното прилагане е фрагментарно и не в необходимата степен ефективно. Интензивността, качеството и обхвата на медийното отразяване, свързано с малцинствата, варира между националното и местното ниво, между печатните и електронните, държавните и частните медии.

Справедливият достъп на малцинствата до медиите означава две неща: по отношение на съдържанието - коректно описание на малцинствата и

безпристрастно отразяване на въпроси, свързани с тях, и по отношение на участието - справедливо представителство на малцинствата на всички нива на работа в медиите (управление, програмиране, редактиране), което да е пропорционално на числеността на съответната общност спрямо цялото население.

Един от основните проблеми, свързан с медиите, малцинствата и враждебната реч, е липсата на значим противовес в основните медии – тоест позитивни, интерактивно и интересно поднесени сюжети за малцинствата и межкултурните отношения. Ниско тиражните малцинствени вестници, телевизионните и радиопредаванията с ограничено разпространение и аудитории, не са в състояние да запълнят този вакуум.

Добри практики от България

Конкурс за толерантна журналистика “Димитър Пешев”

Националният конкурс е създаден през 2003 г. като ефективна и подходяща форма да се изтъкнат за отлични постижения професионалисти от българския печат и електронни медии, които отразяват с познание, разбиране и толерантност проблеми, свързани с етническите взаимоотношения, различията и съжителството на верски, културни и други малцинства. Основателите и организатори на конкурса са Фондацията “Междуетническа инициатива за права на човека”, Представителството на Програмата на ООН за развитие, Българската телеграфна агенция и Факултета по журналистика и масови комуникации на СУ „Св. Климент Охридски”.

Журналистическият конкурс носи името на Димитър Пешев, депутатът, помогнал за спасяването на българските евреи през Втората световна война - символ на гражданска доблест при отстояването на принципите на

междуетническата толерантност и сътрудничество. Като подпредседател на 25-ото Народно събрание и министър на правосъдието, Димитър Пешев се противопоставя на намерението на правителството и съдейства за предотвратяване депортирането от България на 48 000 евреи през 1943 г.

Спасяването на българските евреи през Втората световна война е достоен акт, който говори за толерантното мултиетническо българско общество.

Националният конкурс включва компонент “Мониторинг на медиите”, който се извършва през цялата година, както и церемония по награждаването, провеждана всяка година в Международния ден за правата на човека – 10 декември. Жури от изтъкнати български журналисти и медийни експерти от различен етнически произход, присъжда наградите “Димитър Пешев” за високи постижения в журналистиката на толерантността по етнически и верски теми.

Журналистическият конкурс и наградите “Димитър Пешев” са включени като добра практика на България в Националната стратегия и в Плана за действие на страната в инициативата на ООН “Алианс на цивилизациите”. Информация за конкурса и наградите “Димитър Пешев” беше разпространена сред участниците в Първия годишен форум на “Алианса на цивилизациите” (Мадрид, януари 2008 г.). Изводите и поуките от провеждането на конкурса бяха представени и на международната конференция “Алиансът на цивилизациите и отговорността на медиите в мултикултурните общества” (София, април 2008 г.). Националните и международни партньори на конкурса вече обсъждат възможността за превръщането му в регионална инициатива.

Електронна страница за обучение на журналисти DIVERSITY BULGARIA (2005 г.)

Електронната страница www.diversitybulgaria.org/bg/ предлага поглед към цялата проблематика като нормативна база и практика както в България, така и в държавите с най-богат опит в това отношение. Сайтът предлага

актуална информация за дейности, събития, конкурси, проекти, ресурси в тази сфера, помага да се създадат полезни контакти с други колеги от страната и чужбина със същите тематични интереси. Той е журналистически портал - с линкове към всякаква информация по етнически въпроси от целия свят. Страницата www.diversitybulgaria.org/bg е посветена на различията и равните възможности. Уебсайтът е създаден като продължение на съвместен проект на Британския съвет и BBC за отразяване проблемите на малцинствата в медиите. Той продължи три години, през които експерти от световноизвестната британска медиа обучиха 57 български журналисти. Четирима от тях преминаха и през едномесечни стажове в BBC Television, Carlton Television и BBC Radio Ulster в Обединеното кралство.

Сайтът дава информация по проблемите на етническото многообразие и предлага също пълноценно онлайн обучение, което има за цел да даде базисни знания и да развие практически умения у журналистите, които пишат за малцинствата в България, да ги научи да избягват расизма и ксенофобията. Квалификационният курс е разработен от Тони Голдман от Международната федерация на журналистите и Нери Терзиева - известна българска журналистка и експерт по въпросите на малцинствата и медиите. Той е базиран върху изучаването на нормативни документи, анализи и изследвания, попълването на онлайн тестове и реализацията на практически задачи.

Най-ценната част от съдържанието на сайта са материалите, разделени в три основни категории:

- научни изследвания и анализи за малцинствата в България;
- нормативни документи и други информационни материали;
- линкове към различни правителствени институции и неправителствени организации, които се занимават с проблемите на демокрацията, бедността, малцинствата.

Интернет страницата има раздел “Конкурси” в който се публикуват и обяви за различни обучения за журналисти. Раздел “Новини” дава информация за самата тренировъчна програма, както и новини от българския печат и някои

електронни медии, свързани с етническото многообразие. Регистрираният потребител на страницата може да прави входния тест, който при определен резултат дава възможност за включване в същинския квалификационен курс. Въпросникът може да се попълва на английски или на български език, но при всички случаи кандидат курсистът трябва да има добри познания по английски, защото голяма част от материалите, отнасящи се към теста, са само на този език. Тестът е разделен на две части. Първата е теоретична и има четири раздела с въпроси. Те са свързани с отношението към българските етнически групи, с познанията за тях, с разбирането на основни понятия в тази сфера, с познаването на основни нормативни документи и материали за правилата, свързани с малцинствата, в различни държави от Европейския съюз и извън него. Някои от въпросите имат повече от един верен отговор, всеки от които носи по една точка. Крайният резултат се сумира след всеки раздел и ако е натрупан необходимият брой точки, кандидатът може да продължи нататък. Последният раздел поставя въпроси, основаващи се на документи на Европейския съюз, Организацията на обединените нации и на законодателството на отделни европейски страни, които регламентират начина, по който медиите да отразяват темите за етническите и други малцинства. За успешно представяне на теста се смята резултат от най-малко 50% правилни отговори на всичките четири раздела в теоретичната част. Едва тогава курсистът преминава към втората част на обучението - журналистическите упражнения. Те изискват от журналиста да създаде конкретни текстове. За целта той първо трябва да установи контакт с малцинствена общност, след това да използва този контакт, за да намери тема и да напише положителна история. Второто упражнение включва написване на биографична статия. Най-трудна е последната практическа задача. Курсистът трябва да намери ксенофобски материал в медията, в която работи, да провери фактите, да говори отново с героите в историята, да установи дали текстът е верен и да направи нова версия на вече публикуваната статия. В крайната фаза обучаващият се трябва да напише курсова работа с дължина 2500 - 5000 думи по тема, определена от

неговия научен ръководител. По време на обучението всеки курсист има личен научен ръководител. За да получат такъв ръководител, след успешното попълване на входящия тест регистрираните като обучаващи се трябва да се свържат с Центъра за развитие на медиите. Той осъществява контакта между курсистите и научните ръководители.

Център за развитие на медиите

Центърът за развитие на медиите (<http://www.mediacenterb.org/>) в София е създаден през 1998 г. с цел подпомагане на развитието на независими медии в България. Центърът предлага професионално обучение за журналисти и медийни ръководители, издава учебни помагала и работи за създаването на връзки между медийните организации в България и извън страната. Сред международните партньори на центъра са Телевизия и Център за обучение Дойче Веле, Центърът за обучение на Холандското радио, Фондация „Гардиън”, Би Би Си Уърлд Сървис Тръст, Press Now и Институтът „Отворено общество”. Центърът е член на Мрежата за професионализация на медиите в Югоизточна Европа, в която участват 17 подобни института от региона. Изпълнителният директор на Центъра, г-н Огнян Златев, беше избран за президент на Мрежата през март 2002 г.

Специализираните програми на Центъра включват обучение по английски език за журналисти, а така също и отразяване на разследвания, политически репортажи и новини, свързани с Европейския съюз, управление на медии и интернет журналистика. Центърът за развитие на медиите е организиран четири конкурса за журналисти – три, чиято цел е да развият разследващата журналистика и един по въпросите за равните възможности на

жените и мъжете в България в светлината на присъединяване към ЕС.

Проект „Подобряване на професионалните стандарти на българските журналисти”

Целта на проекта е да стимулира независимите медии и сближи журналистическите стандарти в България до тези в Европа в процеса на интеграция. Отделните компоненти по проекта ще разглеждат установените слабости по различни начини, като се концентрират върху четири области:

Медийна саморегулация;

Управление на човешките ресурси;

Възможности за обучение на журналисти;

Обучение по журналистика на университетско ниво.

Работата по тези направления ще подобри съществено кадровия поток между медиите посредством подкрепа и обучение на журналисти преди и по време на тяхната кариера и установяване на критерии за сравнение на професионалните и етичните стандарти, което ще осигури по-добра служба в интерес на обществото.

Наръчник за журналисти „Отразяване на многообразието”, Яна Бюрер Тавание, 2006 г.

Идеята за наръчника възниква в края на 2006г. когато Британски съвет започна работа по проекта „Медии и обществено многообразие“. Проектът цели да насърчи положителна промяна в нагласите към идеите и практиките на културното, икономическото и социално многообразие в България. Британски съвет от няколко години работи по темата за коректното отразяване на многообразието, с проекти включващи съвместни обучения с БиБиСи за действащи журналисти; интернет сайт и онлайн обучение по многообразие;

едномесечни стажове за журналисти в британски редакции с опит в тази област. Проектът „Медии и обществено многообразие“ развива нов подход, който да спомогне за повишаване на информираността за многообразието и да се противопостави на едностранчивостта, расизма, маргинализацията и дискриминацията.

В началото на проекта са поканени 66 редактори, програмни директори, журналисти, репортери, медийни експерти и ръководители на организации и институции ангажирани с проблемите на многообразието. Оценявайки нуждата от подобен наръчник, който да включва съвети и практическа помощ за справяне с предизвикателството да се пише за многообразието, четивото съдържа примери, които демонстрират „добри“ и „лоши“ практики; речник на недопустимите думи; приемливи синоними на неприемливите думи; и техники за работа с различните общности. Това е стегнато и достъпно четиво написано с усещане за хумор и свобода, като се предлага в печатен и електронен формат. Наръчникът цели да помогне, доколкото това е възможно, да се избегнат капаните на езика и липсата на знания за различните групи когато се пише и говори за интеграцията на нови хора, нови идеи, нови култури и нови вярвания - безпристрастно и достоверно.

5

Саморегулиране и етични кодекси

Медийна саморегулация

След подробно проучване с участието на заинтересованите страни, екип от международни и български експерти разработи съвместно Етичен кодекс, който беше предложен и дискутиран с представители на медийната общност в България. Кодексът формулира начина, по който журналистическият материал се събира и отразява, и съответства на най-високите стандартите за професионалната етика. В секция Дискриминация има две точки: 2.5.1: „като уважаваме правото на всеки да живее в сигурност и безопасност, няма да публикуваме материали, подбуждащи или насърчаващи омраза, насилие и всякаква форма на дискриминация“ и 2.5.2: „Няма да посочваме расовата, религиозната, етническата принадлежност, сексуалната ориентация, умственото или физическото състояние, ако тези факти нямат съществено значение за смисъла на информацията“. Това изискване на Етичния кодекс не е безсмислено пожелание, нито престараване на защитниците на човешките права. Етническата (а и расовата, религиозната) принадлежност на хората няма никакво отношение към техните действия. Тя би била от съществено значение за смисъла на информацията в много редки случаи - например когато се отразяват сблъсъци на етническа основа или когато се анализират в дълбочина проблемите на дадена група. Текстът в т. 2.5.2 от кодекса не ни ограничава да пишем и говорим за проблемите, свързани с етническите групи, а само ни показва как да го правим максимално коректно не само към тези групи, но и към всички наши читатели, зрители и слушатели.

Разработването на кодекса беше процес на консултации и взаимодействие: проектът беше предоставен на фокус групи за коментари и

бележки. Кодексът получи широка подкрепа и близо 50 медии го приеха и подписаха на официална церемония на 25 ноември 2004 г. На церемонията присъстваха Президентът на Република България, Премиерът и Председателят на Народното събрание. Междувременно Кодексът беше подписан от още 30 медии. Предвижда се програма за обучение и консултации за осигуряването на допълнителна подкрепа от страна на медийната общност.

Екипът, който отговаря за разработването на Етичния кодекс, създаде също концепцията за работата на Комисия по жалбите и Съвет за журналистическа етика – бърз и опростен механизъм, чрез който гражданите да могат да подават оплаквания срещу медиите, например в случай че смятат, че Етичният кодекс е нарушен. Комисии по жалбите съществуват в много европейски страни и спомагат за подобряване на журналистическите стандарти, за утвърждаване на надеждността на медиите, за предотвратяване на случаите на клевета и за нарушения на законодателството. През 2005 г. е учредена Фондация „Национален съвет за журналистическа етика”, чиято основна цел е да създаде система за саморегулиране на медиите чрез прилагането на Етичния кодекс и решаването на спорове между медиите и аудиторията. Съчредители на фондацията са: Асоциацията на българските радио и телевизионни оператори АБРО, Съюзът на издателите в България, Съюзът на българските журналисти и Българската медийна коалиция.

Фондацията има два постоянно действащи органа – Комисия за етика в печата и Комисия за етика в електронните медии, които разглеждат жалби срещу нарушения на Етичния кодекс. Комисиите се състоят от по 12 члена - избрани в три квоти: квота на журналистите (4), квота на издателите (4) и независима квота (4). Основните функции на Етичните комисии са да следят за спазването на приетия от българските печатни и електронни медии Етичен кодекс, да решават спорове между медиите и аудиторията, да стимулират публичния дебат по въпросите на журналистическата етика, да допринасят за установяването на високи професионални и етични журналистически стандарти и по този начин да защитават свободата на словото и залегналите в

Конституцията на Република България комуникационни права и свободи на българските граждани.

Подписването на Етичния кодекс и създаването на Етична комисия, която да следи за спазването на кодекса са нова гаранция за:

- защита свободата на словото;
- за правото на гражданина на пълна и достоверна информация;
- защита на личното достойнство и неприкосновеността на личния живот на гражданите;
- отстояване на единни професионални и морално-етични стандарти на журналистическа дейност.

Всяка система за регулиране на съдържанието на печатните и електронните медийни продукти трябва да цели постигането на баланс между две категории конкуриращи се интереси и права - свободата на словото и запазването на личната чест и достойнство и защита срещу дискриминация. От една страна, регулацията съществува, за да предотвратява разпространение чрез медиите на вредно, подстрекаващо, незаконно или друго нежелателно съдържание. От друга страна, всяка регулаторна система трябва да защитава и утвърждава правото на информация и на свободно изразяване на мнение.

Постигането на оптимален баланс между тези права и интереси е деликатна и трудна задача както в сферата на международното право, така и на националното законодателство. Нещо повече, правото на равенство в достъпа на всички граждани до информация и до медиите, което въплъщава един универсален идеал на принципите на равенството и свободата на словото, за съжаление не е отразено справедливо в реалния медиен пейзаж, в който интересите на малцинствата често остават маргинализирани, а самите те - подлагани на враждебна реч.

6

Executive Summary in English

The Diversity Toolkit for Media produced under Progress to Equality: National Effective and Innovative Practices to Combat and Prevent Discrimination (VS/2009/0384) is aimed at journalists, students and tutors on journalism and public broadcasters. It is comprised of national and EU examples of good and bad practices in media, some of them taken from the lodged filed with the Commission for Protection against Discrimination (hereto: CPD), others derived from the campaign “In the Sake of Tolerance” which CPD launched in early 2009, in order to focus journalists’ and civil society’s attention at the harms of intolerance and hate speech. The Toolkit presents the conclusions and recommendations of various EU-level and national stakeholders, poses challenging questions to media professionals and urges to deeper reflection and consideration of freedom of expression, self-regulation and respect for human dignity and honour. It is designed as practical and awareness-raising tool for the journalists and media professionals.

The contents are organized around the following subjects:

- Progress (2007 – 2013) - the Community programme for employment and social solidarity;
- Introduction – on tolerance as the path to peace and on diversity in media content and practice as a crucial factor for the fostering of social cohesion and preventing conflict. Media can strengthen society by unfolding the creative potential of people from different backgrounds.
- On Social Inclusion, Media and Diversity – on driving forces affecting social cohesion, the role of media in promoting diversity in the background of Bulgarian multi-ethnic society.
- Checklists for Journalists, Checking the Facts and the News - On one’s awareness of his or her personal assumptions about the issues, the stories and the people they cover; on the power of images, words, sounds and music; on mentioning ethnicity when it is not relevant to the story; on facts-checking; on the strive to find many different opinions among the minority and on stories maintaining stereotypes.

- On Media as a Mirror of Society – urging the reader to reflect to what extent media do provide an authentic picture reflecting diversity – how often do we see and hear the voices of ethnic minorities, persons with disabilities, individuals of different sexual orientation, etc.
- Diversity Checklist – a list of 14 questions applicable for any journalistic entry or coverage;
- Useful Tools – good practices from the EU level presenting diversity management strategies in the newsroom, editorial, recruitment, programming and training;
- Words and Meanings – on the selection of words, correctness of terms and implicated messages;
- Listen Carefully! – on the art of listening as integral part of good journalism;
- Recommendations for Media Diversity;
- Professional Principles of Ethical Media Coverage;
- International Standards in the Right to Freedom of Expression;
- National Media Legislation;
- From Theory to Practice – some not so good examples from CPD cases and media;
- Good Practices from Bulgaria;
- Self-Regulation and Code of Ethics;
- CE Resolution 1003 (1993) on the ethics in journalism and References.

It was our desire to make this toolkit also comprehensible for international readers that is why we have included this short Executive Summary in English.

PROGRESS

The Decision no. 1672/2006 establishing a Community programme for employment and social solidarity – PROGRESS was adopted by the European Parliament and the Council on 24 October 2006 and published in the OJ on 15 November 2006. Its overall aim is to support financially the implementation of the objectives of the European Union in the employment and social affairs area as set out in the Social Agenda and thereby contribute to the achievement of the Lisbon Strategy goals in these fields.

PROGRESS mission is to strengthen the EU contribution in support of Member States' commitments and efforts to create more and better jobs and to build a more cohesive society. To that effect, PROGRESS:

- ✚ provides analysis and policy advice on PROGRESS policy areas;
- ✚ monitors and reports on the implementation of EU legislation and policies in PROGRESS policy areas;
- ✚ promotes policy transfer, learning and support among Member States on EU objectives and priorities;
- ✚ relays the views of the stakeholders and society at large.

The seven-year Programme targets all stake holders who can help shape the development of appropriate and effective employment and social legislation and policies, across the EU-27, EFTA-EEA, Croatia, Former Yugoslavian Republic of Macedonia and EU candidate countries and Serbia.

For more information see: http://ec.europa.eu/employment_social/progress/index_en.html

Prior to the democratic changes in 1989, the Bulgarian mass media system was centralized, State-owned and subordinated to the priorities of the Party-State system. Thus, for forty years, journalism was monotonous, instructive and politically controlled. The censoring institution prompted the development of self-censorship, the lack of information entailed misinformation, the absence of pluralistic press and broadcasting resulted in newspapers, magazines, radio- and television programs of marginalized profile.

The democratization processes in society strongly influenced the mass media development in Bulgaria. The new Constitution was adopted in 1991 and guaranteed freedom of expression to all citizens. Article 40 (1) specifically defended the freedom of the mass media: "The press and the other mass information media shall be free and shall not be subjected to censorship" (Bulgarian Constitution, 1991).

Of all other institutions, the mass media system most rapidly responded to the transition to democracy after November 1989. It underwent profound changes in structure, management and social functioning during the transition to a Civil Society and market economy. That led to a strong decentralization process and to the emergence of pluralistic print and electronic media. The spirit of pluralism and the understanding that the importance of each medium was

bound to its contribution to social change became a pragmatic guideline for survival and development. Audiences forced journalists to assume the role of heralds of political, economic, cultural, and social change. Reality, however, proved quite different in style from “wishful democracy” and the media world accordingly produced parallel pictures of life in times of critical hardships, contests, and challenges. The unstructured Civil Society, however, failed to lay down a steady public groundwork for professional journalism.

Although the journalistic community adopted its ethical code in 2004 (Ethical Code, 2004), it failed to build the mechanisms for sustaining it and in many cases still reacts inadequately to important and publicly significant issues, as well as to a number of professional problems. Several journalistic unions were established, but they failed to defend the basic professional rights and responsibilities. Legislation, or rather the manner of its implementation, also failed to create a media environment equally distanced both from political and business interests, and able to serve the public and the public interest. While there is no law that regulates the print media in Bulgaria (slander and libel are covered by the Penal Code), the electronic media are regulated by the Radio and Television Act adopted in 1998, and under the Telecommunications Act adopted the same year. Both acts have been amended many times. Bulgaria has ratified the European Convention on Transfrontier Television (1997) and since accession to the EU has also been covered by the EU Television Without Frontiers Directive (now Audiovisual Media Services Directive). The current media regulations are closely aligned with EU legislation.

In compliance with its functions, set by the Radio and Television Law, the regulatory body (previously the National Council for Radio and Television and now the CEM) monitors compliance with statutory requirements on advertising, sponsorship, copyright, protection of youth and minors. CEM considers cases of violations established by its experts and complaints by citizens and organizations. There are no special statutory regulations of printed media. Texts from other laws, such as, for example, laws about slander and libel (under the Penal Code) can be applied both to printed and electronic media. An ethical code of Bulgarian media was drafted with the participation of EU experts was approved in 2004. In the end of 2005 two self-regulatory bodies, the Ethics Committee for the Print Media and Ethics Committee for the Electronic Media were established and started their work in 2006. A strategy for the development of the audiovisual media was adopted in 2005. In the next few years, the most important goal of national media policy will be digitalization. Its development largely depends on technical and economic development and on the interests of broadcasters

and customers. Bulgarian society is still not aware of the new opportunities of digitalization and currently there is a lack of public interest. Presently, the two national institutions that regulate the electronic media are the *Council for Electronic Media (CEM)* and the Communications Regulation Commission (*CRC*). They issue radio and TV licenses and register cable and satellite broadcasters. *CEM* (formerly *The National Council for Radio and Television*) is the regulatory body that monitors compliance with the Radio and Television Act, including issues such as advertising, sponsorship, copyright, and protection of minors. The Council also considers complaints by citizens and organizations. *CRC* (formerly *The State Commission of Telecommunications*) manages the radio spectrum. It also enforces the Electronic Communications Act, adopted in 2007, which has laid down the legal basis for the digital switchover.

The significance and role of the media in Bulgaria have grown tremendously with the development of new platforms for distribution of audio-visual content.

Several main trends in the mass media development have accompanied the democratization processes in Bulgaria:

Legally, liberalization and regulation of the mass-media system was achieved, with increasing harmonisation with the mass-media policies in the European Union. In terms of regulation, the gradual integration of the media, telecommunications and entertainment industries have led to changes in the legal basis of the regulatory approaches (in the structure and duties of the regulatory authorities, in the methods of regulation (regulation, co-regulation and self-regulation) and in the audiovisual content subject to regulation). **Economically**, the mass-media market has developed into a highly competitive environment at local, regional and national level. The expanding tendency towards deregulation and privatization has conditioned the predominance of commercial entrepreneurs. Media content is becoming ever more dependent on market forces. Thus, merger control at the European, as well as at the national level should be complemented, where appropriate, with specific measures to protect and promote media pluralism. **Socially**, fragmentation of audiences accompanied by higher selectivity standards and a better social feedback has taken place.

The absence of a critical debate on issues of public interest and the increased commercialization of contents illustrate how difficult it is for the journalistic community to become a true corrective of the authorities. In fact, the internal professional debate on the place and role of journalism for the democratic performance of society has been constantly postponed. Nevertheless, the power of mass media has become increasingly viable in social

life. The changes have provided the journalists with a strong hold on public opinion. Thus, the mass-media system often operates as a Fourth Estate, influencing social attitudes, political opinions and decision-making on national priorities.

However, bearing in mind the rapid technological developments in a highly competitive market, a major concern about the vitality of the new regulatory rules may be how long the pillars of the European audiovisual model (cultural diversity, protection of minorities, consumer protection, media pluralism, and exclusion of racial and religious hatred) will be protected.

After the adoption of the Radio and Television Law in 1998, a number of amendments to the Act were passed. There are several shortcomings of the existing legal framework for the electronic media but there is no political will for changes. The lack of adherence to professional standards (particularly in regional and local media), and excessive focus on sensation, crime and violence are continuously criticized both by the audience and from within the professional community.

Списък на приложенията на електронен диск

Настоящата публикация се издава с приложен към нея електронен диск, който освен електронния вариант на наръчника съдържа следните материали:

1. Сборник Практика на Комисията за защита от дискриминация, 2008г.;
2. Резолюция № 1003 от 1993г. за журналистическа етика на Парламентарната асамблея на Съвета на Европа ;
3. Препоръка №20 от 1997г. на Комитета на министрите на Съвета на Европа за езика на омразата;
4. Препоръка № 21 от 1997 г. Комитета на министрите на Съвета на Европа за медиите и насърчаване на толерантността;
5. Препоръка №27 относно дискриминацията спрямо роми, Комитет за премахване на расовата дискриминация, ООН;
6. Препоръка №29 на Комитета за премахване на расовата дискриминация, ООН;
7. Обща препоръка №6 на Европейската комисия срещу расизма и нетолерантността – Борба срещу разпространението на расистки, ксенофобски и антисемитски материали чрез интернет;
8. Обща препоръка №19 на Комитета за премахване на всички форми на дискриминация по отношение на жените,ООН;
9. Обща препоръка №23 на Комитета за премахване на всички форми на дискриминация по отношение на жените,ООН;
10. Практиката на Европейския съд по правата на човека относно чл.10 от Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи, извадка от публикация на Европейската комисия срещу расизма и нетолерантността „ Combating racism while respecting freedom of expression”,юли 2007г.;

Източници

„Наръчник на репортера”, Джон Кардоуни, 1993 г.

Отразяване на многообразието, издание на Британския съвет, автор Яна Бюрер Тавание, Наръчник на журналисти, <http://www.britishcouncil.org/files/documents/bulgaria-society-media-diversity-guide.pdf>.

Отговорността на медиите в мултикултурното общество. Стандарти, практики и препоръки. Фондация „Междуетническа инициатива за човешки права”, София, 2007 г. Автори: Калина Бозева и Марк Босани.

Друг вид Евровизия, Ед Клют, 2006 г.,

http://fra.europa.eu/fra/material/pub/ev/ev20/ev20_eurovision_bg.pdf

Media Diversity. Taking the Pulse of Diversity in the Media. A Study on Media and Diversity in EU Member States and 3 EEA countries. European Commission, DG Employment, Social Affairs and Equal Opportunities. Unit G4

Diversity Toolkit for Factual Programmes in Public Service Television

Човешките права в мултикултурното общество. Речта на омразата. Носенето на религиозни символи на обществени места. Съвместно издание на ДАИТС и на Информационния офис на Съвета на Европа (ИОСЕ) в София.

Медии на етническите малцинства и интеркултурни медии, Национален съвет за сътрудничество по етническите и демографските въпроси, <http://www.nccedi.government.bg/>

НАРЪЧНИК ЗА МНОГООБРАЗИЕ В МЕДИИТЕ

Първо издание
2010г.

Настоящата публикация се издава от Комисията за защита от дискриминация /КЗД/ по проект “Прогрес към равенство: Национални ефективни и иновативни практики за превенция и борба с дискриминацията”, финансиран по програма “Прогрес” на Европейския съюз по договор VS/2009/0384, сключен между ЕВРОПЕЙСКАТА КОМИСИЯ и МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА като водеща организация в партньорство с КОМИСИЯТА ЗА ЗАЩИТА ОТ ДИСКРИМИНАЦИЯ.

Авторското право върху сборника принадлежи на Комисията за защита от дискриминация.

Публикацията е изготвена от екип :

Съставители: Есен Фикри, член на КЗД

Живка Георгиева, старши експерт в КЗД

София Десиславова, старши експерт в КЗД

Маргарита Спасова, външен експерт

Редактор: Дойчин Дойчев, главен секретар на КЗД

Превод: Маргарита Спасова, външен експерт

Дизайн корица: Аспея Алексиева, външен експерт

КОМИСИЯ ЗА ЗАЩИТА ОТ ДИСКРИМИНАЦИЯ

Всички права запазени.

Тази публикация не може да бъде възпроизвеждана, съхранявана в каквато и да било система за съхранение на данни, нито препредавана, в това число излъчвана, нито на части, нито в цялост, по какъвто и да било метод, в това число фотокопирани, електронни, механични, записващи или други средства без изричното предварително разрешение на Комисията за защита от дискриминация.

Настоящата публикация се разпространява безплатно.

**Министерство на труда
и социалната политика**
София 1051, ул. „Триадица” № 2
Тел: (02) 8119 443
Факс: (02) 988 44 05
<http://www.mlsp.government.bg>

Комисия за защита от дискриминация
София 1125, бул. “Драган Цанков” № 35
Тел: (02) 807 3030
Факс: (02)870 8448
e-mail: kzd@kzd.bg
www.kzd-nondiscrimination.com

